การศึกษาทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว ของคนตาบอดต้นแบบ : กรณีศึกษา ชุมชนคนตาบอดดาวคะนอง กรุงเทพมหานคร

กรวิทย์ จันทร์ดี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชางานบริการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
พ.ศ. 2550

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหิดล
Copyright by Mahidol University

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การศึกษาทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวของคนตาบอดต้นแบบ: กรณีศึกษา ชุมชนคนตาบอดดาวคะนอง กรุงเทพมหานคร

.....

นายกรวิทย์ จันทร์ดี

ผู้วิจัย

.....

อาจารย์จิตประภา ศรีอ่อน

Ph.D.

ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

.....

อาจารย์แฉล้ม เยี่ยมเอี่ยม

สส.ม.

กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

.....

อาจารย์ธรรม จตุนาม

ศศ.ม.

กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

.....

ศาสตราจารย์ นพ. บรรจง มไหสวริยะ

พ.บ.

คณบดี

บัณฑิตวิทยาลัย

.....

ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิมพา ขจรธรรม

ปช.ด.

ประธานคณะกรรมการบริหาร

หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชางานบริการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ

วิทยาลัยราชสุดา

Copyright by Mahidol University

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การศึกษาทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวของคนตาบอดต้นแบบ กรณีศึกษา ชุมชนคนตาบอดดาวคะนอง กรุงเทพมหานคร

ได้รับการพิจารณาให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชางานบริการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ

วันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2550

.....	.....
นายกิตติพงศ์ สุทธิ	นาย กรวิทย์ จันทร์ดี
สส.ม.	ผู้วิจัย
กรรมการสอบวิทยานิพนธ์	
.....	.....
อาจารย์ธรรม จตุนาม	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทวี เชื้อสุวรรณทวี
ศศ.ม.	สส.ด.
กรรมการสอบวิทยานิพนธ์	ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์
.....	.....
อาจารย์แฉล้ม แย้มเอี่ยม	อาจารย์จิตประภา ศรีอ่อน
สส.ม.	Ph.D.
กรรมการสอบวิทยานิพนธ์	กรรมการสอบวิทยานิพนธ์
.....	.....
ศาสตราจารย์ นพ. บรรจง มไหสวริยะ	รองศาสตราจารย์สมาธิ คีจงกิจ
พ.บ.	Ph.D.
คณบดี	ผู้อำนวยการ
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล	วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล

Copyright by Mahidol University

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความช่วยเหลืออย่างดียิ่งของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ทั้ง 3 ท่านคือ ดร.จิตประภา ศรีอ่อน อาจารย์แฉล้ม แย้มเอี่ยม และ อาจารย์ธรรมจตุนาม ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างมาก จึงขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้ พร้อมทั้งกราบขอบพระคุณ ผศ. ดร.ทวี เชื้อสุวรรณทวี และ อาจารย์ กิตติพงศ์ สุทธิ ผู้ซึ่งให้เกียรติร่วมเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์และให้ข้อชี้แนะที่เป็นประโยชน์ ทำให้วิทยานิพนธ์มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น อ.วีระแมน นิยมพลและ อ. อรุณี ลิ้มมณี ที่ได้ช่วยตรวจสอบภาษาอังกฤษให้ข้าพเจ้า อ.ณุชนาฎ โต๊ะดี ที่ถ่ายทอดความรู้วิชา O&Mแก่ข้าพเจ้าและพี่ๆหน่วยสายตาเลือนรางและตาบอด วิทยาลัยราชสุดา และพี่ๆหน่วยสายตาเลือนราง โรงพยาบาลศิริราช ที่เป็นแรงใจให้ข้าพเจ้าในศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในความรู้ด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการทางการมองเห็น

ขอกราบขอบพระคุณพ่อโอภาส คุณแม่วรรณพร พี่นกเอี้ยง คุณน้าน้อย หลานแบมแบมและบีเบสที่ให้การสนับสนุนในทุก ๆ ด้านอีกทั้งเป็นแรงบันดาลใจในการศึกษาครั้งนี้ ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ท่านอื่น ๆ ที่มิได้กล่าวนามในที่นี้ ขอขอบคุณโรงพยาบาลศิริราชที่ให้ความช่วยเหลือในทุกด้านรวมถึงช่วยเป็นกำลังใจให้ตลอดมา ขอขอบคุณ เพื่อน ๆ พี่ ๆ น้อง ๆน้องฟี พี่นัดดา และผู้ร่วมงานทุกท่านที่มีส่วนในการศึกษาครั้งนี้ และที่สำคัญซึ่งจะขาดเสีย มิได้คือคนตาบอดและคนในชุมชนคนตาบอดดาวคะนองทุกท่านผู้ให้สัมภาษณ์ทุกท่านที่ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอย่างยิ่ง

ประโยชน์อันเกิดจากการศึกษานี้ขอมอบแด่เพื่อนผู้พิการทุกคน หากมีความดีเกิดขึ้นจากการศึกษานี้ขอมอบแด่บุพการี อาจารย์ทุกท่านและบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว

กรวิทย์ จันทร์ดี

Copyright by Mahidol University

การศึกษาทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวของคนตาบอดต้นแบบ : กรณีศึกษา ชุมชนคนตาบอดดาวคะนอง กรุงเทพมหานคร

A STUDY OF BEST PRACTICE IN ORIENTATION AND MOBILITY SKILLS AMONG THE BLIND : CASE STUDY OF THE BLIND COMMUNITY IN DAO–KANONG, BANGKOK

กรวิทย์ จันทร์ดี 4637581 RSRS/M

ศศ.ม.(งานบริการฟื้นฟู สมรรถภาพคนพิการ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ : จิตประภา ศรีอ่อน, Ph.D., แฉล้ม แย้มเอี่ยม, สส.ม., ธรรม จตุนาม , ศศ.ม. ,

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคนตาบอดต้นแบบ (Best Practice) ในการเดินทางไปประกอบอาชีพจากชุมชนคนตาบอดดาวคะนองด้วยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการประเมินทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว ผลการศึกษาพบว่าในชุมชนมีคนตาบอดต้นแบบ จำนวน 3 คนมีทักษะการใช้ไม้เท้าขาวที่ดี สามารถใช้ทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว โดยใช้ประสาทสัมผัสส่วนอื่นมาช่วยเช่นการฟังเสียง การสัมผัส การรับรู้ตำแหน่งและทิศทาง การรู้จักเส้นทางเดินรถโดยสารประจำทาง และการอาศัยการถามจากคนที่สายตาดี จึงจะสามารถเดินทางออกจากชุมชนดาวคะนองไปประกอบอาชีพได้ด้วยตนเอง มีความกล้าและความมั่นใจในการเดินทางได้ด้วยตนเองโดยได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนว่าประสบความสำเร็จในการทำงานได้ด้วยตนเอง มีลักษณะเป็นผู้นำชุมชน โดยทำหน้าที่เป็นผู้นำชุมชน รองผู้นำชุมชน และอาสาสมัครในชุมชนและมีคุณภาพชีวิต มีสุขภาพร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง การแต่งกายสะอาดเรียบร้อยเหมาะสม มารยาททางสังคมที่ดี มีการมองโลกในแง่ดี การแสดงออกทางความคิดได้ดี มีวิสัยทัศน์และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและคนตาบอดต้นแบบทั้ง 3 คนเคยได้รับการฝึกอบรมทักษะการสร้างความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวจากสถาบันเกี่ยวกับคนตาบอดมาแล้ว

คำสำคัญ : คนตาบอด / ทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว

69 หน้า.

Copyright by Mahidol University

A STUDY OF BEST PRACTICE IN ORIENTATION AND MOBILITY SKILLS AMONG THE BLIND : CASE STUDY OF THE BLIND COMMUNITY IN DAO–KANONG, BANGKOK

KORAWITH JUNDEE 4637581 RSRS/M
M.A. (REHABILITATION SERVICE FOR PERSONS WITH DISABILITIES)

THESIS ADVISORS:JITPRAPA SRI - ON, Ph.D., , M.A., CHALAM YAMAIEM, M.A., TAM JATUNAM, M.A.

ABSTRACT

This study is a qualitative descriptive research. The objective was to identify and describe best practice orientation and mobility skills while pursuing an occupation as demonstrated by three model subjects from the blind community of Dao-Kanong , Bangkok.

The three blind subjects had the ability to use a white cane. In order to assess their orientation and mobility skills, the researcher conducted in-depth interviews and tape recorded the data as well as closely observing the participants as they traveled.

The result of this study shows that best practice for the blind demonstrated good white cane skills as they went to work by themselves. They used sensory awareness allied with auditory, tactual and kinesthetic discrimination and localization. They needed to know the route transportation. They were able to question to others to gain knowledge that was relevant to their mobility needs. They had self-confidence. The community admired their success. The three subjects were involved in the community as the leader, assistant to the leader and volunteer with good quality of life, good health, proper grooming, good manners, optimistic attitude, positive thinking, visionary outlook and good interpersonal relationship. They were trained in Orientation and Mobility courses of Skill Development Center for the Blind.

KEY WORDS: BLIND / ORIENTATION AND MOBILITY / OCCUPATION

69 pp.

Copyright by Mahidol University

สารบัญ

หน้า

กิตติกรรมประกาศ ค

บทคัดย่อภาษาไทย ง

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ จ

สารบัญตาราง ฉ

สารบัญรูปภาพ ช

บทที่ 1 บทนำ 1

บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม 4

2.1 ข้อมูลเกี่ยวกับคนตาบอด 4

2.2 การมีวิถีชีวิตอิสระ 6

2.3 ทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวสำหรับคนพิการทางการเห็น 6

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 18

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย 24

บทที่ 4 ผลการวิจัย 27

บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ 46

บทสรุปแบบสมบูรณ์ภาษาไทย 51

บทสรุปแบบสมบูรณภาษาอังกฤษ 56

บรรณานุกรม 59

ภาคผนวก 62

ประวัติผู้วิจัย 69

Copyright by Mahidol University

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไป.....37

ตารางที่ 2 ข้อมูลด้านกิจวัตรประจำวันและการเดินทางไปประกอบอาชีพคนตาบอดต้นแบบ คนที่ 1 39

ตารางที่ 3 ข้อมูลด้านกิจวัตรประจำวันและการเดินทางไปประกอบอาชีพคนตาบอดต้นแบบ คนที่ 2 41

ตารางที่ 4 ข้อมูลด้านกิจวัตรประจำวันและการเดินทางไปประกอบอาชีพคนตาบอดต้นแบบ คนที่3.....43

Copyright by Mahidol University

สารบัญรูปภาพ

หน้า

รูปภาพที่1แผนที่เขตราษฎร์บูรณะ.....28
ภาพที่ 2 แผนที่ชุมชนรุ่งอรุณ.....29
รูปภาพที่ 3 ป้ายทางเข้าชุมชนรุ่งอรุณ แขวงปางประกอก เขตราษฎร์บูรณะ กรุงเทพมหานคร.....29
รูปภาพที่ 4 ป้ายชมรมก้าวใหม่.....31
รูปภาพที่ 5 สภาพภายในแฟลต.....32
รูปภาพที่ 6 ห้องน้ำ.....32
รูปภาพที่ 7 แผนที่ตั้งของชมรมก้าวใหม่และแฟลตสีส้ม.....33
รูปภาพที่ 8 แฟลตสีส้มชั้น1.....34
รูปภาพที่ 9 แฟลตสีส้มชั้น2.....35
รูปภาพที่ 10 แฟลตสีส้มชั้น3.....36

Copyright by Mahidol University

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความพิการเป็นสิ่งที่เกิดได้กับทุกคน อาจเกิดได้หลายสาเหตุ ซึ่งในปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางการแพทย์ และเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกได้เข้ามาส่วนช่วยเหลือทางการฟื้นฟูสมรรถภาพ การบำบัดรักษาคนพิการให้สามารถช่วยเหลือตนเองในการทำกิจวัตรประจำวัน สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไปในสังคม

คนตาบอด สามารถช่วยเหลือตนเอง เรียนหนังสือ และประกอบอาชีพได้ตามศักยภาพของตนเองที่มีอยู่ แต่พวกเขาเหล่านั้นก็มีข้อจำกัดทางการมองเห็นส่งผลกระทบด้านการดำเนินชีวิตประจำวัน การเดินทาง ซึ่งมูลเหตุของปัญหาอาจเกิดขึ้นจากคนตาบอดเองหรือเกิดจากสภาพแวดล้อมด้านสถาปัตยกรรมและการขาดสิ่งอำนวยความสะดวก สภาพทางเท้าที่ไม่ปลอดภัย มีสิ่งกีดขวางทางเดิน ถังขยะหรือป้ายโฆษณา ต้นไม้ตามข้างทาง การใช้ระบบขนส่งสาธารณะ รถโดยสารประจำทางจอดรับส่งผู้โดยสารไม่ตรงป้าย หรือจอดห่างจากทางเท้า เป็นต้น ทำให้ไม่สามารถขึ้นหรือลงรถได้สะดวก รวมถึงการขาดสิ่งอำนวยความสะดวกในสถานที่ทำงาน จากข้อจำกัดเหล่านี้เป็นผลให้คนตาบอดมักติดต่อสัมพันธ์กันเฉพาะกลุ่มมากกว่าที่จะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคนทั่วไปดังจะพบเห็นได้จากที่พักอาศัยของคนตาบอดมักอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน (พีระชัย ลิ้สมบูรณ์, 2536 :6)

ชุมชนคนตาบอดดาวคะนอง กรุงเทพมหานคร มีคนตาบอดอาศัยอยู่จำนวนมาก จากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นพบว่า ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ ขายลอตเตอรี่และร้องเพลง คนตาบอดบางคนสามารถเดินทางไปประกอบอาชีพได้อย่างคล่องแคล่ว แต่คนตาบอดบางคนไม่สามารถที่จะเดินทางไปไหนมาไหนเองได้ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากคนตาบอดด้วยกันหรือบุคคลสายตาดีในการไปประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตประจำวัน

จากสภาพของชุมชนคนตาบอดดาวคะนองทำให้ผู้วิจัยซึ่งเป็นนักศึกษา หลักสูตรงานบริการฟื้นฟูสมรรถภาพ แขนงเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการ มีความสนใจที่จะศึกษา วิถีชีวิตของคนตาบอดในชุมชนดังกล่าวว่ามีคนตาบอดที่ใช้ชีวิตอย่างอิสระ สามารถเดินทางไปประกอบอาชีพได้เป็นอย่างดีกี่คน เขาเหล่านั้นได้เรียนรู้ทักษะการเดินทางมาได้อย่างไร กว่าจะมาถึงวันนี้เขาได้พบปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้างและเขาสามารถข้ามพ้นปัญหาและ

Copyright by Mahidol University

อุปสรรคมาได้อย่างไรปัจจัยสำคัญที่ทำให้เขาประสบความสำเร็จในการเดินทางมีอะไรบ้างทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมการมีวิถีชีวิตอิสระของคนตาบอดต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวของคนตาบอดต้นแบบ (Best Practice) ที่อาศัยอยู่ในชุมชนคนตาบอดดาวคะนอง
2. เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการศึกษาวิจัยและการพัฒนาหลักสูตรทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว

1.3 ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ทำการศึกษาเฉพาะคนตาบอดต้นแบบ (Best Practice) ที่อาศัยอยู่ในชุมชนคนตาบอดดาวคะนอง กรุงเทพมหานคร

1.4 คำนิยามคำศัพท์

1. คนตาบอด หมายถึง คนที่มีสายตาข้างที่ดีกว่าเมื่อใช้แว่นสายตาธรรมดาและแล้วมองเห็นน้อยกว่า 6 /18 หรือ 20/70 ลงไปจนมองไม่เห็นแม้แต่แสงสว่าง หรือ คนที่มีลานสายตาโดยเฉลี่ยแคบกว่า 30 องศาลงไปจนถึง 10 องศา (ความหมายตามพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534)
2. ชุมชนคนตาบอดดาวคะนอง หมายถึง บริเวณและอาณาบริเวณที่กลุ่มคนตาบอดอาศัยอยู่ในย่านแขวงบางประกอก เขตราษฎร์บูรณะ กรุงเทพมหานคร
3. คนตาบอดต้นแบบ (Best Practice) หมายถึง คนตาบอดที่มีทักษะในการเดินทางไปประกอบอาชีพได้อย่างอิสระ (ตามเงื่อนไขและวิธีการคัดเลือกที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ตามรายละเอียดหน้า 28)
4. ทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว (Orientation and Mobility) หมายถึง กระบวนการที่ทำให้คนตาบอดได้รับรู้และเข้าใจถึงสิ่งแวดล้อมรอบตัวและสามารถเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆที่ต้องการอย่างปลอดภัยและสะดวกสบายโดยใช้ประสาทสัมผัสต่างๆที่เหลืออยู่ รวมทั้งประสบการณ์เดิมมาช่วยในการเคลื่อนไหว

Copyright by Mahidol University

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบและเข้าใจเกี่ยวกับทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวของคนตาบอดต้นแบบที่อาศัยอยู่ในชุมชนคนตาบอดดาวคะนอง
2. ทราบข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการวิจัยการพัฒนาหลักสูตรการฝึกทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวด้วยไม้เท้าขาวในการเดินทางไปประกอบอาชีพ

Copyright by Mahidol University

บทที่ 2
ทบทวนวรรณกรรม

งานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและวรรณกรรมต่างๆที่จำเป็นต้องศึกษาและเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิด หลักการ ที่จำเป็นต่องานวิจัยดังนี้

2.1 ข้อมูลเกี่ยวกับคนตาบอด

2.2 การมีวิถีชีวิตอิสระ

2.3 ทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวสำหรับคนพิการทางการเห็น

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ข้อมูลกี่ยวกับคนตาบอด

พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 ได้ให้ความหมายของพิการทางการมองเห็น คือ คนที่มีสายตาข้างที่ดีกว่าเมื่อใช้แว่นสายตาธรรมดาและแล้วมองเห็นน้อยกว่า 6 /18 หรือ 20/70 ลงไปจนมองไม่เห็นแม้แต่แสงสว่าง หรือ คนที่มีลานสายตาโดยเฉลี่ยแคบกว่า 30 องศา ลงไปจนถึง 10 องศา

ข้อมูลของสถาบันคนตาบอดแห่งชาติเพื่อการวิจัยและพัฒนา ในปี พ.ศ. 2547ได้กล่าวถึงการคาดการณ์ขององค์การอนามัยโลกระบุว่าประเทศกำลังพัฒนาจะมีจำนวนประชากรตาบอดอยู่ราวๆร้อยละ 1 ของจำนวนประชากรทั้งหมด ดังนั้นสำหรับประเทศไทยซึ่งมีประชากร 62 ล้านคน จะมีประชากรตาบอดราว 620,000คน ซึ่งในจำนวนนี้มีคนตาบอดจำนวนไม่ถึงร้อยละ 10 ที่มีโอกาสได้รับการฟื้นฟูสมรถภาพ ทางการศึกษาและการฝึกอาชีพและคนตาบอดที่มีโอกาสได้ประกอบอาชีพมีจำนวนร้อยละ 5 มีโอกาสได้ประกอบอาชีพจากสถิติการสำรวจคนพิการ พ.ศ. 2545 ของสำนักสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี พบว่า คนพิการทุกประเภทมีจำนวน 1,100,761 คน ในจำนวนนี้มีคนพิการทางการมองเห็นจำนวน 411,800 คน คิดเป็นร้อยละ0.66 ของประชากรทั้งหมด และมีเด็กพิการด้านการมองเห็นประมาณ 6,200 คนแต่สถิติจดทะเบียนคนพิการจำแนกตามประเภทความพิการเพศและภูมิภาคของสำนักส่งเสริมและพิทักษ์คนพิการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในปี พ.ศ. 2547 พบว่าจำนวนคนพิการทางการมองเห็นที่อยู่ในภาคต่างๆที่จดทะเบียนกับสำนักฯมีจำนวน 38,218 คน

Copyright by Mahidol University

2.1.1 ด้านการศึกษา

การศึกษาของคนตาบอดปัจจุบันจัดขึ้นทั้งหน่วยงานของรัฐและเอกชน หน่วยงานของรัฐรับผิดชอบโดยสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ จัดการศึกษาแบบโรงเรียนเฉพาะทางในโรงเรียนสอนคนบอดกรุงเทพ มีศูนย์การพิเศษจำนวน 13 ศูนย์ โรงเรียนเรียนร่วม ทุกจังหวัดและการเตรียมความพร้อมในศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัด ทุกจังหวัด

หลักสูตรสำหรับนักเรียนตาบอดใช้หลักสูตรแกนกลางเหมือนโรงเรียนทั่วไปยกส่วนหลักสูตรสถานศึกษาได้จัดให้เรียนวิชาที่ต้องใช้ประสาทสัมผัสในการอ่านและฝึกใช้ประสาทสัมผัสอื่นๆ วิชาการอ่าน-เขียนด้วยอักษรเบรลล์ โดยใช้อุปกรณ์พิเศษ สเลท (Slate) และ สไตลัส (Stylus) นอกจากนี้เด็กจะได้เรียนวิชาที่เกี่ยวกับการใช้ชีวิตในสังคม และวิชาฝึกการใช้ไม้เท้าขาว

2.1.2 ด้านอาชีพ

การฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพของคนพิการทางการมองเห็น มีศูนย์ฝึกอาชีพกรุงเทพมหานครและปริมณฑลและศูนย์ฝึกอาชีพในส่วนภูมิภาคเช่นศูนย์ฝึกอาชีพหญิงตาบอดสามพราน จังหวัด นครปฐม มูลนิธิส่งเสริมอาชีพคนตาบอด เป็นต้นการส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระ เช่น การค้าสลากกินแบ่งรัฐบาล การเล่นดนตรีอิสระ การนวดแผนไทยโบราณ พนักงานคอมพิวเตอร์ พนักงานรับโทรศัพท์

2.1.3 ด้านสังคม

การฟื้นฟูสมรรถภาพทางสังคม การพัฒนารูปแบบการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชน โครงการพัฒนารูปแบบบริการฟื้นฟูฯด้าน O&M (Orientation & Mobility) หรือ ทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวสำหรับผู้พิการทางการมองเห็น โครงการจัดตั้งพัฒนาเครือข่ายสร้างเสริมสุขภาพคนตาบอด โครงการวิจัยเจตคติคนไทยเกี่ยวกับความพิการตาบอดและคนตาบอด โครงการวิจัยสิทธิ/โอกาสด้านสุขภาพคนตาบอดไทย และ โครงการพัฒนาเอกสารทางวิชาการเกี่ยวกับความพิการคนตาบอดกับการสร้างสุขภาพ (แผนงานสร้างเสริมสุขภาพคนพิการในสังคมไทย ,2548:34-39)

2.1.4 องค์กรคนพิการ

ปัจจุบันมีองค์กรของคนตาบอดในระดับชาติ คือ สมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อ พัฒนา ส่งเสริม และสร้างให้แก่คนตาบอดที่ยังขาดโอกาสในสังคมให้ได้มี

Copyright by Mahidol University

คุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยได้มีโครงการส่งเสริมอาชีพ ขยายสาขาไปยังส่วนภูมิภาคอีก 5 ที่ โดยมีการกระจายงานไปแต่ละจังหวัด

2.2 การมีวิถีชีวิตอิสระ

วิถีชีวิตอิสระ (Independnt Living : IL) เป็นปรัชญาและความมุ่งหมายของคนพิการที่จะทำงานให้ได้ด้วยตนเองคนพิการต้องการทางเลือกที่เหมือนกับคนทั่วไปและสามารถควบคุมการดำเนินชีวิตในแต่ละวันของตนเองได้เช่นเดียวกับคนอื่น ตัวอย่างเช่น คนพิการต้องการเติบโตในครอบครัว ต้องการไปโรงเรียน ต้องการใช้รถสาธารณะ ต้องการไปทำงาน เป็นต้น ได้รับโอกาสที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่นและมีความนับถือในตนเองแต่ไม่ได้หมายความว่าคนพิการต้องทำทุกสิ่งทุกอย่างด้วยตนเอง และไม่ต้องการคนอื่นหรือต้องการอยู่คนเดียว แยกตนเองจากคนอื่น การมีส่วนร่วมในทุกๆเรื่องที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต
(ปิยรัตน์ นุชผ่องใส, 2545: 1)

สามารถ รัตนสาคร (2545 : ง, 4) ได้นิยามความหมายของทักษะการมีวิถีชีวิตอิสระว่า เป็นทักษะหรือเทคนิคที่ช่วยให้คนพิการทางการเห็นมีวิถีชีวิตอิสระได้มากที่สุด เพื่อมีคุณภาพชีวิตที่ดี ประกอบด้วยทักษะการดำรงชีวิตประจำวัน ทักษะทางสังคม ทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว และทักษะการสื่อสาร

2.3 ทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวสำหรับคนพิการทางการเห็น

ทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว (Orientation and Mobility) หรือเรียกย่อๆว่า O & M เป็นการนำคำภาษาอังกฤษสองคำที่มีความแตกต่างกันมาร่วมกัน โดยมีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

แฉล้ม แย้มเอี่ยม (อ้างถึงในนุชนาฏ โต๊ะดี, 2544 : 7-8)กล่าวว่าความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว หมายถึงกระบวนการหรือวิถีที่สอนให้คนพิการทางการมองเห็นรู้จักใช้ประสาทสัมผัสที่เหลืออยู่ได้แก่ สายตาบางส่วนที่เหลืออยู่ การฟังเสียง การสัมผัส การดมกลิ่น รวมทั้งประสบการณ์เดิมเพื่อให้คนพิการทางการมองเห็นตระหนักว่า ตนเองอยู่ที่ไหน สิ่งแวดล้อมรอบๆตัวเป็นอย่างไร มีความสัมพันธ์กันอย่างไรบ้าง และตัวเขากับสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กันอย่างไร เพื่อที่เขาจะสามารถเดินทางไปยังสถานที่ที่ต้องการได้อย่างสะดวก รวดเร็ว สง่างาม ปลอดภัย มั่นใจและเดินทางได้ด้วยตนเองอย่างอิสระ ซึ่งเรียกว่า การเดินทางอย่างมีประสิทธิภาพ สุภาพร จตุรภัทร (อ้างถึงใน สุวิมล อุดมพิริะศักดิ์ , 2538 : 4) ให้ความหมาย

Copyright by Mahidol University

ดังนี้ ความสามารถที่เด็กจะรู้ว่าตนเองอยู่ ณ ที่ใดในสิ่งแวดล้อม และสามารถเคลื่อนที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง หรือไปยังสถานที่ต่างๆได้อย่างมีอิสระและปลอดภัย

จาคอบสัน (W.H. Jacobson ,1993: 3) กล่าวว่า เป็นการสอนแบบใช้ความคิดรอบยอด ใช้ทักษะและเทคนิคที่จำเป็น สำหรับคนพิการทางการมองเห็น ต่อการเดินทางไปยังสภาพแวดล้อมต่างๆได้อย่างปลอดภัย มีประสิทะภาพ และสวยงาม และภายใต้สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปหรือเหตุการณ์อื่นๆ

แบลซ์และวิลเนอร์ (Blssch & Wiener , 1997 : 750) ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้ เป็นการจัดการรูปแบบที่ต้องอาศัยเทคนิคที่เป็นระบบขั้นตอนของคนตาบอด หรือคนพิการทางการมองเห็นต่อการรับรู้สภาพแวดล้อมรอบตัวและสาสมารถเคลื่อนไหวไปในที่ต่างๆได้อย่างอิสระ อาจกล่าวได้ว่าทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวเป็นกระบวนการหรือวิธีการสอนให้คนพิการทางการมองเห็นให้รับรู้และเข้าใจถึงสิ่งแวดล้อมรอบตัวและสามารถเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆที่ต้องการอย่างปลอดภัยและสะดวกสบายโดยใช้ประสาทสัมผัสต่างๆที่เหลืออยู่ รวมทั้งประสบการณ์เดิมมาช่วยในการเคลื่อนไหว

2.3.1 ความสำคัญของการฝึกทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว

การที่ไม่สามารถเคลื่อนไหวได้ อาจสร้างปัญหาทางสังคมจิตวิทยา(Psychosocial Problems) และจะนำไปสู่ความรู้สึกว่าไร้ความหวัง เป็นปรปักษ์ และหวาดกลัวต่อโลกภายนอก ดังที่ เวลช์ (Welsh, 1991)ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับมิติด้านสังคมจิตวิทยา (Psychosocial Dimensions) ในส่วนของการเคลื่อนไหวกับการปรับตัวว่า “…เป็นไปไม่ได้ที่จะกล่าวว่าเรื่องใดเกิดก่อน จะเป็นการปรับตัวที่ดีต่อการสูญเสียการมองเห็นทำให้มีการเคลื่อนไหวที่ดี หรือกลับกันอันไหนถูกต้อง ผลกระทบที่เป็นปฏิกิริยาต่อกันน่าจะใกล้เคียงความเป็นจริง ซึ่งก็เป็นความจริงในกรณีตัวแปรทางสังคมจิตวิทยาอื่นๆ เช่น ปฏิกิริยาระหว่างทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวที่ประสบผลสำเร็จกับความคิดรวบยอดเกี่ยวกับตนเอง (Self – concept) ความรู้สึกของการมีวิถีชีวิตอิสระ (Independence) แรงจูงใจ (Motivation) ที่มีต่อการฟื้นฟูสมรรถภาพ เจตคติของครอบครัว และความสามารถที่จะปรับตัวให้กลมกลืนกับผู้คนในขณะเดินบนท้องถนน ล้วนแต่เป็นเรื่องสลับซับซ้อนและมีความสัมพันธ์ร่วมกัน ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับตนเองในทางบวก อาจเป็นได้ทั้งเหตุและผลของความสำเร็จในการเดินทาง และในทางตรงกันข้ามความคิดรวบยอดเกี่ยวกับตนเองในทางลบก็อาจเป็นผลมาจากการขาดอิสระในการเคลื่อนไหว หรืออาจจะทำให้ยากต่อการพัฒนาไปสู่การปฏิบัติงานอย่างอิสระ ในทำนองเดียวกัน

Copyright by Mahidol University

ความรู้สึกของการมีวิถีชีวิตอิสระอาจสร้างความสำเร็จให้แก่บุคคลเป็นอย่างมากในการที่จะเรียนรู้การเดินทาง หรืออาจเป็นผลมาจากความสำเร็จในงานที่ต้องใช้การเดินทางนั่นเอง อย่างไรก็ตาม การที่ต้องพึ่งพาผู้อื่นมากเกินไปอาจขัดขวางความคืบหน้าในการเดินทาง หรืออาจกลายเป็นผลที่ทำให้บุคคลนั้นไร้ความสามารถในการเดินทางได้เป็นผลสำเร็จ ทั้งนี้ที่กล่าวมาล้วนเป็นธรรมชาติของตัวแปรทางสังคมจิตวิทยาทั้งสิ้น…”

ปัญหาในการสูญเสียอิสระทางกายภาพและการเคลื่อนไหว นับว่าเป็นปัญหาสำคัญอย่างยิ่งสำหรับคนพิการทางการเห็น ซึ่งมิใช่แต่เพียงทำให้เขาหมดสมรรถภาพในการเดินไปไหนมาไหนภายในบ้าน และชุมชนรอบตัวเขาเท่านั้น ยังเป็นการช่วงชิงโอกาสในการประกอบการงานและส่งผลกระทบต่อปัญหาในทางจิตวิทยาอย่างรุนแรงด้วย (วิฑิตา ประชานุกูล, 2545:8)

2.3.2 วิธีการเดินทางของคนพิการทางการมองเห็น

ปัจจุบันการฝึกทักษะการสร้างความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว ในประเทศไทยสำหรับผู้ทำงานเกี่ยวข้องกับคนพิการทางการเห็นจะเน้นเรื่องการเดินทางกับผู้นำทางและการเดินทางโดยใช้ไม้เท้าขาวอย่างละเอียด เนื่องจากวิธีการดังกล่าวเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ สภาพสังคม และสภาพทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยมากที่สุด ส่วนการเดินทางกับสุนัขนำทางและการเดินทางโดยใช้เครื่องมืออิเลคทรอนิคยังไม่มีการสอนเนื่องจากยังไม่เหมาะสมและไม่พร้อมสำหรับประเทศไทยในขณะนี้ โดยได้มีผู้ที่กล่าวถึงวิธีการเดินทางของคนตาบอดไว้ดังนี้

สุภาพร จตุรภัทร (อ้างถึงในแฉล้ม แย้มเอี่ยม 2531 : 12) กล่าวว่า วิธีการเดินทางของคนพิการมองเห็นมี 4 วิธี คือ การเดินทางกับผู้นำทาง (Sighted Guide) การเดินทางกับสุนัขนำทาง (Guide dog / Dog Guide) การเดินทางโดยใช้ไม้เท้าขาว(White Cane) และการเดินทางโดยใช้เครื่องมืออิเลคทรอนิค(Electronic Aids)

สุวิมล อุดมพิริะศักดิ์ (2538 : 4) กล่าวว่า วิธีการเดินทางของคนตาบอดที่จะใช้ได้อย่างปลอดภัยมี 4 วิธี คือ การเดินทางกับผู้นำทาง (Sighted Guide)การเดินทางด้วยตนเองโดยใช้ไม้เท้าขาว(White Cane) การเดินทางด้วยตนเองโดยไม่ใช้ไม้เท้าหรือผู้นำทาง และการเดินกับสุนัขนำทาง(Guide dog)

สุกัญญา ศรีปรัชญญา (2542 :17) กล่าวว่า การฝึกให้คนตาบอดเดินทางด้วยตนเองมี 3 วิธีคือ การเดินทางกับผู้นำทาง การเดินทางตามลำพังโดยไม่ใช้ไม้เท้าหรือผู้นำทาง และการเดินทางตามลำพังโดยใช้ไม้เท้า จาคอบสัน (W.H. Jacobson ,1993: 33) ได้แบ่งประเภทหลักการเดินทางของคนพิการทางสายตาเป็น 4 วิธีคือ การเดินทางกับผู้นำทาง(Sighted GuideTechnique) การเดินทางด้วยใช้ไม้เท้า (Long cane)การเดินทางกับสุนัขนำทาง

Copyright by Mahidol University

(Dog Guide)การเดินทางโดยใช้เครื่องมือช่วยการเดินทางแบบอิเลคทรอนิค(Electronic Travel Aids)

จากการแบ่งประเภท หรือวิธีการเดินทางของคนพิการทางการมองเห็นข้างต้น สรุปได้ว่า วิธีการเดินทางของคนพิการทางการมองเห็นแบ่งเป็น 5 ประเภท

1. การเดินทางกับผู้นำทาง (Sighted Guide)
2. การเดินทางกับสุนัขนำทาง(Guide dog / Dog Guide)
3. การเดินทางโดยใช้ไม้เท้าขาว(White Cane)
4. การเดินทางโดยใช้เครื่องมืออิเลคทรอนิค(Electronic Aids)
5. การเดินทางตามลำพังโดยไม่ใช้ไม้เท้าหรือผู้นำทาง (Solo technique)

แต่ละวิธีและแต่ละหลักการจะมีวิธีปฏิบัติและเทคนิคที่จะต้องเรียนรู้เฉพาะ ซึ่งเป้าหมายสูงสุดของการเรียนทักษะการสร้างความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว คือช่วยให้ผู้เรียนทุกคนสามารถเข้าไปสู่สิ่งแวดล้อมทั้งที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยมาก่อนได้อย่างปลอดภัย เป็นอิสระและมีท่าทางที่สง่างามเป็นธรรมชาติมากที่สุด ดังนั้น การเดินทางด้วยตนเองของคนพิการทางการมองเห็นจึงต้องใช้ผู้นำทางหรือไม้เท้าขาวเป็นสื่อหรืออุปกรณ์ในการเดินทางซึ่งแต่ละวิธีมีหลักการและเทคนิคที่แตกต่างกันดังนี้

1. การเดินทางกับผู้นำทาง (Sighted Guide)

ความหมาย Sighted guide หมายถึง คนตาดีที่เป็นผู้นำทาง คนที่มีความพิการทางการมองเห็น คำที่นิยมใช้เรียกอีกอย่างหนึ่งคือ Human guide หมายถึง บุคคลที่เป็นผู้นำทาง คนที่มีความพิการทางการมองเห็น ซึ่งเป็นความหมายเดียวกัน แต่คำหลังจะมีความหมายที่รวบความไว้กว้างกว่าคำแรก เพราะผู้นำทางในที่นี้อาจจะเป็นคนตาบอดด้วยกันเองหรือคนตาดีด้วยกัน ความหมายของเทคนิคการเดินกับผู้นำทางก็คือ คนที่มีความพิการมองเห็นเดินตามหลังผู้นำทางโดยจับที่ข้อศอกของผู้นำทางเดินห่างประมาณครึ่งก้าว โดยมีเทคนิคที่แตกต่างกันออกไป ในกรณีของเด็กที่พิการทางการมองเห็นที่เดินกับผู้ใหญ่เด็กจะจับที่ข้อมือของผู้นำทาง (สุวิมล อุดมพิริะศักดิ์, 2538 : 104)

2. การเดินทางกับสุนัขนำทาง(Guide dog / Dog Guide)

ปี พ.ศ. 2458 กองทัพเยอรมันฝึกสุนัขเพื่อให้ค้นหาทหารที่บาดเจ็บจากการรบ รวมทั้งฝึกสุนัขเป็นยามและให้ส่งข่าวปี พ.ศ. 2460 ประเทศเยอรมันได้ก่อตั้งโรงเรียนฝึกสุนัขนำทางใช้ในกิจการสงครามเพื่อนำทางทหารที่ถูกปลดประจำการซึ่งพิการทางการเห็นจากสงครามโลกครั้งที่ 1 ชื่อโรงเรียน German War Dogs School ที่เมือง Potsdam ปี พ.ศ. 2468 -2469 นางโดโรที อัสทิส (Dorothy Eustis) ชาวอเมริกัน มีความสนใจในการฝึกสุนัข จึงเดินทางไป

Copyright by Mahidol University

ประเทศเยอรมันเพื่อศึกษา และเกิดความคิดที่จะฝึกสุนัขสำหรับใช้นำทางคนพิการทางการเห็น จึงได้เขียนบทความเพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของสุนัขนำทาง เรื่อง “The Seeing Eye” ลงในหนังสือ “Saturday Evening Post” เดือนตุลาคม 2470 และในปี พ.ศ. 2474 ได้ตั้งศูนย์ฝึกสุนัข Fortunate Fields ในเมือง Vevy จนในที่สุดได้รับขนานนามว่า “มารดาแห่งสุนัขนำทาง” (The Mother of Guide Dog)

ปี พ.ศ. 2471 นายมอร์ริส แฟรงค์ (Morris Frank) คนพิการทางการเห็นชาวอเมริกันได้อ่านบทความของนางโดโรที อัสทิส เกิดความสนใจในเรื่องสุนัขนำทางจึงเดินทางไปศึกษาและฝึกการใช้สุนัขนำทางที่ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ โดยฝึกกับสุนัขพันธุ์เชฟเฟอร์ด (Shepherd) ชื่อบัดดี้ (Buddy) เมื่อเรียนสำเร็จแล้วเขาได้เดินทางกลับอเมริกาและในปี พ.ศ. 2472 เริ่มศูนย์ฝึกสุนัขนำทางชื่อ Seeing Eye Guide Training Centre ที่เมืองมอริสทาวน์ รัฐนิวเจอร์ซี่ และในปีเดียวกันที่ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ก็ได้เปิดโรงเรียนฝึกสุนัขนำทางขึ้น

ปี พ.ศ. 2474 ประเทศอังกฤษเริ่มตั้งโรงเรียนฝึกสุนัขนำทาง

ปี พ.ศ. 2494 ประเทศออสเตรเลียเริ่มมีศูนย์ฝึกสุนัขนำทางที่เมือง Perth

ปี พ.ศ. 2505 ประเทศออสเตรเลียได้ก่อตั้งศูนย์ฝึกสุนัขนำทางที่ใหญ่และมีชื่อเสียงมากที่สุดของประเทศในเนื้อที่ถึง 16.25 ไร่ ที่เมือง Kew แคว้น Victoria ชื่อ Royal Guide Dogs for the Blind Associations of Australiaผลจากการวิจัย ปี พ.ศ. 2503 โดยศูนย์ Research Centre of the New York School of Social Work และความเห็นของครูสอน O&M รวมทั้งคนพิการทางการเห็น ลงความเห็นว่า นอกจากการเดินทางกับผู้นำทางแล้ว คนพิการทางการเห็นที่ใช้สุนัขนำทางสามารถเดินทางได้อย่างสะดวก ปลอดภัย และรวดเร็วมากกว่าเครื่องช่วยอย่างอื่น (สุภาพร จตุรภัทร ,2547 : 131-132)การฝึกสุนัขนำทางแต่ละตัวใช้เวลาประมาณ 17 เดือน หลังจากคัดเลือกพันธุ์สุนัขได้แล้วซึ่งนิยมพันธุ์ เยอรมัน เซพเพิร์ด บอกเซอร์ และพูเดิล เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งคนตาบอดต้องฝึกร่วมกับสุนัขนำทางด้วยกัน (สุวิมล อุดมพิริะศักดิ์ 2538 : 7)

3. การเดินทางโดยใช้ไม้เท้าขาว(White Cane)

3.1 การเปลี่ยนแนวคิดเป็นการใช้ไม้เท้าขาว

ปี พ.ศ. 2473 สมาคมไลอ้อนส์ แห่งรัฐอิลลินอยส์ ได้เริ่มส่งเสริมให้คนพิการทางการเห็นใช้ไม้เท้าขาวในการเดินทาง ไม้เท้าขาวจึงกลายเป็นสัญลักษณ์ของคนพิการทางการเห็นตั้งแต่นั้นเป็นต้น แต่ไม่มีการฝึกวิธีการใช้ไม้เท้าขาวแต่อย่างใด

ปี พ.ศ. 2488 เป็นปีที่สำคัญเนื่องจากมีการเปิดสอนวิชาความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว (O & M) ให้กับคนพิการทางการเห็น ที่โรงพยาบาลวัลเลย์ ฟอร์ก (Valley Force) เพราะโรงพยาบาลแห่งนี้อยู่ชานเมืองเพนซิวาเนีย มีทหารผ่านศึกที่บาดเจ็บ และพิการทางการเห็น

Copyright by Mahidol University

จากการทำสงครามเป็นจำนวนมาก ซึ่ง ดร. ริชาร์ด อี ฮูเวอร์ (Dr. Richard E Hoover) ผู้อำนวยการศูนย์กายภาพบำบัดในโรงพยาบาลแห่งนี้ได้สังเกตเห็นคนพิการทางการเห็นใช้ไม้เท้าไม้สั้น ๆ ที่มีน้ำหนักมากแกว่งไปมาอย่างสะเปะสะปะ เวลาเดินไปตามทางเดินบริเวณโรงพยาบาล เขาและคณะจึงคิดดัดแปลงไม้เท้าให้ยาวขึ้น มีน้ำหนักน้อยลง แต่แข็งแรงและได้เปลี่ยนตำแหน่งการจับไม้เท้าเวลาแกว่งจากข้าง ๆ ลำตัว ไปเป็นข้างหน้าและอยู่กลางลำตัวที่ระดับเข็มขัด ซึ่งวิธีดังกล่าวนี้ได้เป็นพื้นฐานที่สำคัญในการสอนวิธีการใช้ไม้เท้าขาวให้กับคนพิการทางการเห็นในปัจจุบัน จนได้รับการขนานนามว่า “บิดาแห่งไม้เท้าขาว” (The Father of White Cane) และถือว่าวันที่ 15 ตุลาคม ของทุกปีเป็นวันไม้เท้าขาวโลก

ปี พ.ศ. 2503 จากการได้ทดลองนำวิธีการฝึกทักษะ O & M มาใช้ในการสอนคนพิการทางการเห็นแล้วเกิดปัญหาในการฝึก จึงได้มีการทำวิจัยและนำผลที่ได้มาจัดทำเป็นหลักสูตรการสอนวิชานี้ขึ้น โดยมีการเปิดสอนวิชา O&M ที่วิทยาลัยบอสตัน (Boston College) ผู้จับการศึกษาจะได้วุฒิการศึกษา เรียกว่า “Peripatologist” และมหาวิทยาลัยเวสเทริน มิชิแกน (Western Michigan University) ผู้จบการศึกษาจะได้วุฒิการศึกษา เรียกว่า “Orientation and Mobility Specialist” ในปัจจุบันวิชา O&M ได้เจริญก้าวหน้าและเผยแพร่ในสถาบันการศึกษาของประเทศต่างๆ ทั่วโลก เพื่อผลิตครูหรือผู้เชี่ยวชาญที่จะสอนวิชานี้ต่อไป เช่น สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย อังกฤษ อินโดนีเซีย และอินเดียเป็นต้น นอกจากนี้ยังมีประเทศที่กำลังตื่นตัว คือ ญี่ปุ่น ไต้หวัน เกาหลี เวียดนาม มาเลเซีย แอฟริกาใต้ ศรีลังกา ฮ่องกง และสิงคโปร์

3.2 การฝึกทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวในประเทศไทย

ประเทศไทย เคยส่งครูไปฝึกและศึกษาวิชานี้ที่ต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา มาเลเซีย และอินเดียเป็นต้น แต่ที่สำคัญคือ ในปี พ.ศ. 2527 องค์การช่วยเหลือคนพิการทางการเห็นของประเทศเยอรมัน คือ Christoffel Blindenmission (C.B.M.) ได้ให้ทุนสนับสนุนและส่ง Mr. Thomas James Blair ผู้เชี่ยวชาญชาวออสเตรเลียมาให้การอบรมเป็นครั้งแรกในประเทศไทย โดยกองการศึกษาพิเศษ กรมสามัญศึกษาเป็นผู้จัดอบรมวิชา O&M ให้แก่ครูและผู้ทำงานเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาให้นักเรียนตาบอดทั่วประเทศ ซึ่งมีผู้ช่วยอบรม 2 คน คือ แฉล้ม แย้มเอี่ยม, ดิเรก (ไม่ทราบนามสกุล) และมีผู้เข้าอบรมจำนวน 13 คน

ปัจจุบันผู้ที่เคยเข้าอบรมและยังคงทำหน้าที่สอน O&M ให้แก่คนพิการทางการเห็นมีเพียง 2 คนเท่านั้น คือ นายแฉล้ม แย้มเอี่ยม และ นายปิยะศักดิ์ บุญกล้า ปัจจุบัน นายแฉล้ม แย้มเอี่ยม เป็นวิทยากรและผู้เชี่ยวชาญถ่ายทอดความรู้ให้แก่บุคลากรที่ทำงานเกี่ยวข้องกับคนพิการทางการเห็น รวมทั้งคนพิการทางการเห็นอีกด้วย

Copyright by Mahidol University

จากการฝึกอบรมในครั้งแรกนั้น ต่อมาได้มี การฝึกอบรมภายในประเทศอีกหลายครั้งโดยครูและผู้ทำงานเกี่ยวข้องได้ยึดแบบอย่างของ Mr. Blair ในการฝึกอบรมวิชา O&M จึงกล่าวได้ว่า Mr. Blair เป็น “บิดาแห่งวิชาความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวของประเทศไทย” (สุภาพร จตุรภัทร ,2547: 131-133)

คนตาบอดรู้จักเดินทางด้วยตนเองโดยใช้ไม้เท้าหรือไม้ที่มีลักษณะคล้ายไม้เท้ามาเป็นร้อยๆปีแล้วและเมื่อไม่นานมานี้มีผู้คิดเทคนิคใหม่ๆในการเดินทางโดยใช้ไม้เท้า เพื่อให้สะดวกและปลอดภัยมากยิ่งขึ้นเพราะแต่เดิมเวลาเดินคนตาบอดใช้วิธีลากไม้เท้าตามหลังบ้าง ถือไม้เท้าชูไว้ข้างหน้าหรือเคาะไม้เท้ากับพื้นเวลาเดิน เป็นต้น วิธีใหม่นี้เมื่อคนตาบอดเรียนเทคนิคต่างๆในการใช้อย่างถูกต้องเขาจะเดินทางโดยใช้ไม้เท้าอย่างสะดวกและปลอดภัย มีวิธีการดังนี้

1. ไม้เท้าที่จะให้คนตาบอดใช้จะต้องตรง แข็งแรง ไม่หนักและไม่ใหญ่มากเกินไปควรสูงจากพื้นดินในระดับปานกลางระหว่างไหล่และเอวของคนตาบอ

2. ควรจับไม้เท้าให้ปลายไม้เท้าอยู่ข้างหน้า

3. เวลาจับให้นิ้วหัวแม่มืออยู่ด้านบน นิ้วชี้ทาบไปข้าง ๆ ตามความยาวของไม้เท้าส่วนอีก 3นิ้วที่เหลืองอจับด้านล่าง การจับไม้เท้าควรจับไม่ให้แน่นและหลวมจนเกินไปและนิ้วชี้ทาบไปตามความยาวของไม้เท้าจะช่วยบอกให้คนตาบอดทราบตลอดเวลาว่าขณะนั้นปลายไม้อยู่ที่ใด

4. แขนข้างที่ถือไม้เท้าควร เหยียดตรงหรืองอเล็กน้อยและแนบลำตัว ส่วนมืออยู่ด้านหน้ากลางลำตัวเพราะจะช่วยให้คนตาบอดสมารถแกว่งไม้เท้าคลุมลำตัวซ้าย ขวาได้เท่ากัน ทำให้คนตาบอดเดินทางเป็นแนวตรงยิ่งขึ้น

5. การแกว่งไม้เท้าไปบนพื้นข้างหน้า จะทำโดยให้ปลายไม้เท้าอยู่ห่างจากพื้นเพียงเล็กน้อยจะทำให้ปลอดภัยจากสิ่งกีดขวางเช่น ก้อนหิน ฟุตบาท เป็นต้น

6. การแกว่งไม้เท้าไปมา ให้เคลื่อนไหวเฉพาะข้อมือเท่านั้น แขนจะอยู่นิ่งและควรจะแกว่งให้ปลายไม้เท้าแตะพื้นข้างหน้า ห่างจากลำตัวไปทางด้านซ้ายและด้านขวาเท่าๆกัน

7. ปลายไม้เท้าควรแตะพื้นเบาๆเท่านั้น เพื่อกันไม่ให้ติดพื้นเวลาเดินและสามารถรับรู้ความรู้สึกที่ผ่านมาจากไม้เท้า (feedback)และไม่ควรแตะปลายไม้เท้ากระทบพื้นแรงๆเพราะอาจทำให้ไม่ทันสังเกตเวลามีท่อหรือหลุมบ่ออยู่ข้างหน้า

8. ขณะที่แกว่งไม้เท้าไปข้างขวาหรือซ้าย ต้องก้าวเท้าไปข้างซ้ายหรือขวาสลับกันไปตลอดทั้งนี้ต้องสัมพันธ์กับการก้าวเท้าด้วยและใช้ไม้เท้าสำรวจพื้นก่อนก้าวเท้าก่อนเสมอ ซึ่งเรียกเทคนิคว่า การแกว่งไปข้างหน้า 2 จุด (The Touch Technique)ซึ่งเป็นเทคนิคที่คนตาบอดใช้ไม้เท้าในการเดินทางออกไปข้างนอกอาคาร ดังนั้นคนตาบอดจึงสามารถเดินไปตามปกติได้โดยใช้วิธีนี้ (สุวิมล อุดมพิริะศักดิ์ 2538 : 121)

Copyright by Mahidol University

9. เมื่อไม้เท้ากระทบวัตถุต่างชนิดกัน เสียงจะไม่เหมือนกัน ซึ่งทำให้คนตาบอดทราบได้ว่าเป็นอะไร

10. ถ้าคนตาบอดต้องการทราบว่า ไม้เท้ากระทบอะไรควรเลื่อนไม้เท้าไปสัมผัสวัตถุนั้นๆ และปรับไม้เท้าให้อยู่ในแนวตรงแล้วใช้มืออีกข้างหนึ่งเลื่อนไปตามความยาวของไม้เท้าจนพบวัตถุนั้น จนพบวัตถุนั้นซึ่งคนตาบอดสามารถทำได้ง่ายและรวดเร็วกว่าใช้ไม้เคาะ

11. เมื่อต้องการเดินรอบสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ควรใช้ไม้เท้าสำรวจเพื่อหาช่องว่างก่อน หรือเดินไปพบหลุมบ่อ ควรใช้ปลายไม้เท้าสำรวจข้าง ๆ บ่อเพื่อหาทางหลีกเลี่ยงเมื่อไม่มีสิ่งกีดขวาง และแน่ใจว่าพ้นปากหลุมบ่อแล้วเดินต่อไป

12. เมื่อต้องการเดินตามแนวสิ่งต่าง ๆ เช่น แนวหญ้าริมทางเดิน รั้วบ้านและผนังโดยใช้ไม้เท้า ซึ่งเรียกวิธีนี้ว่า การใช้ไม้เท้าเดินเลาะตามแนว เวลาเดินจะแกว่งไม้เท้าให้กระทบรั้วบ้านเบา ๆ แล้วแกว่งกลับไปอีกด้านหนึ่ง เหมือนจังหวะการเดินและการแกว่งไม้เท้าตามธรรมดา การใช้ไม้เท้าเดินเลาะแนวสามารถนำไปใช้เวลาเดินริมถนนเพื่อกันไม่ให้เดินออกไปกลางถนนแต่ต้องเดินให้ถูกวิธีคือ เวลาเดินจะต้องแกว่งไม้เท้าไปข้างๆให้สัมผัสพื้นทางเดินหรือถนนข้างหนึ่ง ส่วนอีกข้างหนึ่งสัมผัสกับหญ้าหรือเรียกว่า ปลายไม้เท้าจะสัมผัสพื้นถนน-หญ้า(Sliding Technique หรือ Scanning Technique) เมื่อใดก็ตามรู้สึกว่าปลายไม้เท้าสัมผัสกับพื้นถนน 2 ครั้งแสดงว่าเรากำลังเดินเฉออกนอกถนน(สุวิมล อุดมพิริะศักดิ์ ,2538 : 124)ส่วนการเดินเลาะแนวกำแพง รั้ว และสิ่งอื่นๆที่คล้ายคลึงกัน ใช้วิธีการจับไม้เท้าขวางลำตัวเป็นเส้นทแยงซึ่งเป็นเทคนิคที่คนตาบอดนิยมใช้เดินทางภายในอาคาร(Diagonal Cane Technique) (W.H. Jacobson ,1993: 70) มือที่จับจะต้องอยู่ตรงข้ามของกำแพง ยืดแขนตรงไปข้างหน้า นิ้วทั้ง4 กำไม้เท้าให้หัวแม่มือแนบไปตามไม้เท้า ให้ปลายไม้เท้าแตะระหว่างพื้นกับขอบกำแพงเบาๆการยืนเตรียมในลักษณะนี้ไม้เท้าจะอยู่ขวางลำตัวเป็นเส้นทแยง อยู่ห่างไปทางด้านหน้าประมาณ 1 ช่วงแขน (หรือประมาณ 1 ก้าว) เมื่อเริ่มออกเดินพยายามรักษาตำแหน่งของการจับไม้เท้า

13. ไม้เท้าช่วยให้คนตาบอดทราบตำแหน่งของเชิงบันไดและหลุมบ่อ เวลาจะขึ้นบันไดควรใช้ปลายไม้เท้าสำรวจที่เชิงบันไดก่อนโดยสำรวจความสูง ความลึกและความกว้างของขั้นบันไดก่อนตลอด เมื่อเวลาจะลงบันไดก็เช่นเดียวกันต้องสำรวจก่อนเสมออย่าเพียงแต่ถือไม้เท้าไว้ข้างหน้าแล้วก้าวลงเท่านั้น

14. ก่อนจะเข้าประตูควรใช้ไม้เท้าสำรวจ และปรับตัวเองให้อยู่ตรงกลางของประตูก่อนโดยแกว่งไม้เท้าเบา ๆ จากขอบซ้ายไปขอบขวาไว้ ไม่ให้ปลายไม้เท้าลู่เข้าหาตัวหรือชี้ไปด้านหน้าขยับ

Copyright by Mahidol University

4. การเดินทางโดยใช้เครื่องมืออิเลคทรอนิค (Electronic Travell Aids)

การเดินทางโดยใช้เครื่องมืออิเลคทรอนิค หมายถึงเครื่องมือที่คนตาบอดใช้ในการเดินทางชนิดหนึ่งเป็นอุปกรณ์บอกถึงสิ่งแวดล้อมซึ่งอยู่ข้างหน้าคนตาบอดโดยใช้ระบบสัญญาณเสียงและการสั่นสะเทือนโดยใช้ประสาทสัมผัสที่เหลือของคนตาบอดมาช่วย เช่น การใช้การสั่นสะเทือน เสียง สัญญาณ การสัมผัส เป็นต้น ตัวอย่างอุปกรณ์เช่น ไม้เท้าเลเซอร์ (Laser Canes) และโซนิกไกด์ (Sonicguide) (Blssch & Wiener , 1997 : 231-247)

5. การเดินทางด้วยตนเองโดยไม่ใช้ไม้เท้าและผู้นำทาง (Solo Technique)

วิธีนี้ เหมาะสำหรับคนตาบอดที่ผ่านการฝึกทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อม (Orientation) มาอย่างดีแล้วนั้นเอง(Jacobson,1997 : 167-168) การเรียนรู้วิธีใช้ไม้เท้าอย่างถูกต้อง ช่วยให้คนตาบอดเคลื่อนย้ายและเดินทางได้อย่างปลอดภัย แต่ไม่ใช้ช่วยให้เขาทราบว่าขณะนั้นเขาอยู่ที่ไหนและกำลังจะไปแหล่งไหน ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่เขาจะต้องพัฒนาทักษะทางด้านความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อม เพราะเป็นทักษะที่จะช่วยให้ทราบว่าเขาอยู่ ณ จุดใด มีความสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆรอบตัวเขาขณะนั้นอย่างไร เมื่อคนปกติต้องการทราบว่าตนเองอยู่ที่ไหน สามารถมองดูด้วยตาได้ แต่สำหรับคนตาบอดจะต้องใช้ประสาทสัมผัสต่างๆช่วยซึ่งได้แก่ การฟัง การสัมผัส และการดมกลิ่น ยิ่งคนตาบอดพยายามฝึกใช้ประสาทสัมผัสที่เหลืออยู่ให้มากเพียงใดจะทำให้เขาทราบวิธีทำความคุ้นเคยกับสิ่งรอบๆตัวเขาได้มากเพียงนั้น และวิธีหนึ่งที่จะช่วยให้เขาคุ้นเคยกับสิ่งแวดล้อมใหม่ ก็คือ การช่วยเหลือจากคนตาดี (ผู้นำทาง)ตามวิธีต่อไปนี้

1. ผู้นำทางควรพาคนตาบอดเดินไปตามสถานที่ที่ต้องการหลายๆครั้ง ด้วยวิธีการเดินทางกับผู้นำทางที่ถูกต้อง ขณะที่เดินไปด้วยกัน ผู้นำทางควรบอกที่สังเกตต่างๆให้คนตาบอดทราบ เพื่อให้เขาเกิดภาพหรือแผนที่สมอง (Mental Map)ของบริเวณนั้นได้ และก่อนที่คนตาบอดจะเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่งเขาควรจะถามตนเอง 3 ข้อ ได้แก่ ขณะนี้ฉันอยู่ที่ไหน ฉันกำลังจะไปแห่งใด ฉันจะไปที่นั้นอย่างไร เพราะจากคำถามทั้ง3 ข้อนี้จะทำให้เขาวางแผนในการเดินทาง คิดถึงเส้นทางที่ตนรู้จักและเคยใช้มาก่อน ที่เรียกว่าแผนที่สมอง (Mental Map)ทำให้นึกถึงที่สังเกตต่างๆที่จะช่วยให้เขาจำทางได้และนึกถึงทิศทางทั้ง 4 ทิศ คือ ทิศเหนือ ทิศใต้ ทิศตะวันออกและทิศตะวันออก ถ้าคนตาบอดเดินทางโดยไม่คำนึงถึงสิ่งต่างๆดังกล่าวอาจทำให้เขาหลงทางได้ (สุกัญญา ศรีปรัชญา , 2542 :23)

2. ต่อจากนั้นคนตาบอดควรจะหัดเดินไปเองโดยใช้ไม้เท้าแต่ผู้นำทางตามไปด้วย ขณะเดินคนตาบอดควรบรรยายรายละเอียดและตอบคำถามเกี่ยวกับสถานที่เพื่อเป็นการทบทวนความจำของตนเองไปด้วย

Copyright by Mahidol University

3. หลังจากนั้นคนตาบอดเดินไปเองอย่างอิสระ โดยมีผู้นำทางตามสังเกตเพื่อให้แน่ใจว่าเขาไม่มีปัญหาใดๆแล้วในสถานที่ใหม่ๆบางครั้งอาจจะใช้เวลานานทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความซับซ้อนของสถานที่ และความสามารถของคนตาบอดเอง ดังนั้นในแต่ละวันผู้นำทางควรสอนแต่ระยะสั้นๆก่อนแล้วค่อยๆเพิ่มขึ้นที่ละน้อยจนกว่าเด็กจะทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ วิธีการนี้จะสามารถทำได้ต่อเมื่อเขาอยู่ในสถานที่ที่เขาคุ้นเคยเป็นอย่างดี เขาจะเดินได้คล่องแคล่วภายในบ้าน ห้องนอน ห้องเรียน หรือที่เขาต้องเดินเป็นประจำทุกวัน เขาจำเป็นต้องใช้ผู้นำทางหรือไม้เท้า แต่ต้องใช้เทคนิคต่างๆเพื่อหลีกเลี่ยงการเดินชนและอันตรายที่อาจเกิดขึ้นได้

สำหรับคนตาบอดที่ผ่านการฝึกทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมมาเป็นอย่างดี ในการเลาะแนวและการใช้เทคนิคป้องกันตนเอง มาเป็นอย่างดีแล้ว จะสามารถเดินทางด้วยตนเองได้เป็นอย่างดีไม่เฉพาะภายในอาคารเท่านั้น ถ้านอกอาคาร อาจทำได้ดีเช่นกัน แต่ควรอยู่ในความดูแลของผู้สอนจนกว่าจะแน่ใจว่าเขาสามารถเดินทางได้ตามลำพังอย่างมีประสิทธิภาพ (สุวิมล อุดมพิริะศักดิ์ 2538 : 128-130)

2.3.3 หลักสูตรวิชาทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวในประเทศไทย

การอบรมวิชาทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวครั้งแรกในประเทศไทย เกิดขึ้นด้วยการร่วมมือของกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ และ องค์การช่วยเหลือคนตาบอดของประเทศเยอรมัน (Christoffel Blindenmission : CBM) เพื่อพัฒนาทักษะทางการเคลื่อนไหวแก่คนพิการทางการเห็นทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ก่อนเปิดการอบรมได้มีการประชุมและพิจารณาเพื่อหาข้อตกลง โดยคณะกรรมการร่างหลักสูตรจาก CBM ประจำภาคพื้นทวีปเอเชีย ผู้แทนจากมูลนิธิต่างๆ เพื่อคนตาบอดในประเทศไทย และผู้แทนกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เริ่มมีการประชุมมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526 (ค.ศ. 1983) โดยมีมติการประชุมว่า CBM จะให้การช่วยเหลือทางด้านการเงินเพื่อจัดส่งครูคนไทยสองคนไปฝึกอบรมวิชาความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว จัดโดยวิทยาลัยพลศึกษา Y.M.C.A. ร่วมกับ CBM ที่ประเทศอินเดียเป็นระยะเวลา 4 เดือน แล้วกลับมาทำหน้าที่เป็นผู้เชี่ยวชาญการอบรมจาก CBM ซึ่งต่อมาในปี พ.ศ. 2527 CBM ได้สนับสนุนให้หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ จัดการอบรมวิชาความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวสำหรับผู้สอนทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย มีผู้เข้ารับการอบรมเป็นครู ศึกษานิเทศก์ และผู้ฝึกจากทั่วประเทศจำนวน 13 คน และได้ผลิตคู่มือการฝึกทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวฉบับสมบูรณ์เผยแพร่

Copyright by Mahidol University

และแจกจ่ายให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นฉบับแรกของประเทศไทย เสร็จสิ้นในปี พ.ศ. 2531 เนื้อหาสาระนำเสนอวิธีการฝึกคนพิการทางการเห็นให้เดินทางกับผู้นำทาง และการเดินทางด้วยตนเองโดยใช้ไม้เท้า

การฝึกทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวในประเทศไทยปัจจุบัน สำหรับผู้ทำงานเกี่ยวข้องกับคนพิการทางการเห็นจะเน้นเรื่องการเดินทางกับผู้นำทาง (Sighted Guide) อย่างละเอียด และการเดินทางโดยใช้ไม้เท้า (White Cane) พอสังเขป แต่สำหรับผู้สอนทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวจะเน้นทั้งสองเรื่องอย่างละเอียด เนื่องจากวิธีการดังกล่าวเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ สภาพสังคม และสภาพทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยมากที่สุด ส่วนการเดินทางกับสุนัขนำทาง และการเดินทางโดยใช้เครื่องมืออิเลคทรอนิคส์ยังไม่มีการสอน เนื่องจากยังไม่เหมาะสมและไม่พร้อมสำหรับประเทศไทยในขณะนี้ แต่ละวิธีและแต่ละหลักการจะมีวิธีปฏิบัติและเทคนิคที่จะต้องเรียนรู้เฉพาะ จำเป็นอย่างยิ่งที่คนพิการทางการเห็นจะต้องเรียนรู้เทคนิคต่างๆ เหล่านี้ โดยมีเป้าหมายสูงสุดในการช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าไปสู่สิ่งแวดล้อมทั้งที่คุ้นเคย และไม่คุ้นเคยมาก่อนได้อย่างปลอดภัย เป็นอิสระและมีท่าทางที่สง่างามเป็นธรรมชาติมากที่สุด

หน่วยงาน หรือสถาบันที่จัดฝึกอบรมทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวในประเทศไทยปัจจุบัน มีทั้งที่จัดฝึกอบรมเพื่อผลิตผู้สอนทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว และจัดให้บริการทางด้านความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวให้แก่คนพิการทางการเห็นดังเช่นมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต โปรแกรมวิชาการศึกษาพิเศษ คณะครุศาสตร์เปิดสอนวิชาความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว สำหรับนักศึกษาวิชาเอกการศึกษาพิเศษ แขนงการสอนบุคคลที่บกพร่องทางการเห็น ในระดับปริญญาตรีมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 โดยได้ปรับปรุงรายละเอียดของวิชามาเป็นระยะๆ ปัจจุบันมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิตจัดหลักสูตรวิชาทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวของเด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็น (เนื้อหาวิชาประกอบด้วยปรัชญา ความหมายของความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว การฝึกประสาทสัมผัสการรับรู้ การพัฒนาทักษะกล้ามเนื้อ การพัฒนาความคิดรวบยอด เทคนิคการฝึกก่อนการใช้ไม้เท้า (Pre – cane) หลักการในการฝึกทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อม และหลักการในการฝึกทักษะการเคลื่อนไหวสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็น

วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล จัดวิชาความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว เป็นรายวิชาหนึ่งในหลักสูตรระดับปริญญาโท สาขางานบริการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ แบ่งออกเป็นวิชาความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว 1 และวิชาความคุ้นเคย

Copyright by Mahidol University

กับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว 2 เนื้อหาในวิชาความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว 1 ประกอบไปด้วยเรื่องของปรัชญาวิชาความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว ประวัติความเป็นมาของวิชาความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว ลักษณะและประเภทของคนพิการทางการเห็นทางการแพทย์ การใช้ประสาทสัมผัสส่วนต่างๆ ทักษะก่อนการใช้ไม้เท้า การนำทางคนพิการทางการเห็นในสถานการณ์ต่างๆ วิธีขอร้อง ตอบรับและปฏิเสธการช่วยเหลือในการนำทาง เทคนิคการป้องกันตนเอง ไม้เท้าขาว เทคนิคการใช้ไม้เท้าภายในและภายนอกอาคารสถานที่ เทคนิคการใช้ไม้เท้าหลบหลีกสิ่งกีดขวาง การโดยสารยานพาหนะสาธารณะต่างๆ การเดินทางในที่สาธารณะ และชุมชนต่างๆ รวมทั้งทักษะการช่วยเหลือตนเองในการทำกิจวัตรประจำวันหรือทักษะการดำรงชีวิตประจำวัน

ส่วนเนื้อหาในวิชาความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว 2 ทบทวนเนื้อหาในวิชาความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว 1 และเพิ่มเนื้อหาทางการสร้างความคุ้นเคยภายในห้องและอาคารสถานที่ ความรู้เรื่องสายตาเลือนราง การทำกิจกรรมสำหรับการพักผ่อนของคนพิการทางการเห็น การข้ามถนน หลบหลีกสิ่งกีดขวาง การเดินทางอย่างอิสระในชุมชนเมือง และเทคนิคการใช้ไม้เท้าดัดแปลงเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ขณะเดินทาง การใช้และผลิตสื่ออุปกรณ์ทางด้านความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว การเดินทางอย่างอิสระในสภาพชนบท การวางแผนการสอน และการฝึกสอนวิชาความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวกับเด็กพิการทางการเห็น

องค์กรที่จัดบริการฝึกทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวให้แก่คนพิการทางการเห็นมีอีกหลายหน่วยงานทั้งของภาครัฐและเอกชนได้พัฒนาหลักสูตรการฝึกทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวขึ้น เพื่อใช้สอนและฝึกภายในหน่วยงานของตนเอง ได้แก่ สมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย โรงเรียนและศูนย์ที่อยู่ภายใต้สังกัดของมูลนิธิช่วยคนตาบอดแห่งประเทศไทย เช่น โรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพ ศูนย์พัฒนาสมรรถภาพคนตาบอด จังหวัดนนทบุรี ศูนย์ฝึกอาชีพหญิงตาบอดสามพราน จังหวัดนครปฐม และโรงเรียนการศึกษาพิเศษภายใต้สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เช่น โรงเรียนสอนคนตาบอดภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ โรงเรียนสอนคนตาบอดภาคใต้ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นต้น ตัวอย่างหลักสูตรที่ปรากฏเป็นเอกสารชัดเจนคือ หลักสูตรวิชาไม้เท้า O&M พุทธศักราช 2538 ของศูนย์พัฒนาสมรรถภาพคนตาบอดซึ่งพัฒนาขึ้นสอนคนพิการทางการเห็นที่เข้ารับการฝึกวิชาชีพในศูนย์ มีเนื้อหาที่เป็นประโยชน์ต่อการเคลื่อนไหวของผู้พิการทางการเห็นและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ทันที องค์ประกอบสำคัญของหลักสูตรคือเรื่องการฝึกประสาทการรับรู้ สังกัปทาง

Copyright by Mahidol University

มิติ ทักษะกลไกการเคลื่อนไหว การเคลื่อนไหวกับผู้นำทาง การเคลื่อนไหวอิสระ รวมทั้งการฝึกทักษะการดำรงชีวิตประจำวัน

ปี พ.ศ. 2545 สมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทยได้ร่วมมือกับ 3 กระทรวงหลัก คือ โดยกรมประชาสงเคราะห์ ปี พ.ศ. 2546 ปรับเป็นกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์) กระทรวงศึกษาธิการ โดยกรมการศึกษานอกโรงเรียน และกระทรวงสาธารณสุข โดยสถาบันแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ จัดโครงการฝึกอาชีพให้คนพิการทางการเห็นขึ้น ภายใต้ชื่อโครงการฝึกอาชีพนวดแผนไทยให้คนตาบอดและสตรีผู้ด้อยโอกาสในท้องถิ่น เน้นงานด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการทางการเห็น เพื่อให้คนพิการทางการเห็นวัยแรงงานได้มีทักษะการประกอบวิชาชีพ และทักษะที่จำเป็นในการใช้ชีวิตประจำวัน วิชาการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวันและการใช้ไม้เท้าในการนำทางเป็นวิชาหนึ่งในหลักสูตร ใช้ระยะเวลาฝึก 75 วัน ในแต่ละวันจะสอนวิชาการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวันและการใช้ไม้เท้าขาวในการนำทางวันละ 1 ชั่วโมง เนื้อหาจะเน้นด้านการเดินทางตามลำพังโดยไม่ใช้ไม้เท้าหรือผู้นำทาง การเดินทางตามลำพังโดยใช้ไม้เท้า ความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อม การฟัง การสัมผัส การดมกลิ่น การหันทิศทางและคาดคะเนระยะทาง (วิทิตา ประชานุกูล , 2546 :17 –19) สถาบันวิจัยคนตาบอดแห่งชาติ สมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทยมีหลักสูตรอบรมให้ผู้ที่จะไปสอนคนตาบอดตามชุมชน ชนบทที่ไม่มีโอกาสได้ศึกษาตามสถาบัน (จากการสัมภาษณ์ อ. แฉล้ม แย้มเอี่ยม , 22 กย 2548)

โดยสรุปแล้วการพัฒนาหลักสูตรทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวในประเทศไทยปัจจุบันยังคงเน้นทักษะการเดินทางกับผู้นำทาง และการเดินทางโดยใช้ไม้เท้า มีการปรับเทคนิคการสอน ระยะเวลาฝึกและวิชาเสริมอื่นๆ ให้เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละวัย และภูมิภาคที่คนพิการทางการเห็นอาศัยอยู่

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.4.1 งานวิจัยภายในประเทศ

สามารถ รัตนสาคร (2545) ได้ทำการศึกษาทักษะการมีวิถีชีวิตอิสระในกลุ่มผู้ใหญ่ที่พิการทางการมองเห็นในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยสอบถามจากผู้พิการทางการมองเห็น ที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล จากการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ 72.0% มีทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวได้มากที่สุด รองลงมาคือทักษะทางสังคม 66.0% ทักษะการดำรงชีวิตประจำวัน 59.6% และทักษะการสื่อสาร 49.7% ตามลำดับ ในด้านปัจจัยพบว่าปัจจัยที่ช่วยให้มีวิถีชีวิตอิสระมากที่สุดคือไม่ต้องการเป็นภาระของครอบครัวหรือพึ่งพาผู้อื่น จากความจำเป็นในชีวิตและเพื่อความอยู่รอด จากความต้องการออกมาเผชิญสิ่ง

Copyright by Mahidol University

ต่างๆและต่อสู้ด้วยตนเอง ทักษะที่กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าสำคัญที่สุดคือทักษะการใช้ภาษาอังกฤษได้อย่างถูกต้อง ทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อม และการเคลื่อนไหว ทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ได้อย่างถูกต้องและเต็มศักย์ภาพของเครื่อง ปัญหาและอุปสรรคในการดำรงชีวิตของคนพิการทางการมองเห็น คือการประกอบอาชีพ ปัญหาการใช้ระบบขนส่งมวลชนสาธารณะไม่สะดวก ทัศนคติของบุคคลอื่นที่มีต่อคนพิการทางการมองเห็น ข้อเสนอแนะควรจัดโปรแกรมการฝึกทักษะการมีวิถีชีวิตอิสระเพื่อให้บริการแก่ผู้ที่พิการทางการมองเห็น ในทุกระดับอายุ เตรียมผู้พิการให้มีทักษะการหางานทำ หรือทักษะการสร้างงาน ส่งเสริมให้คนตาบอดมีส่วนร่วมในชุมชนเพื่อช่วยลดทัศนคติที่เป็นอุปสรรค

ซาโตชิ ฟูจิตะ (2546) ได้ศึกษาการประเมินทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว ของคนตาบอดในเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อศึกษาการประเมินทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ประวัติของความพิการทางสายตา ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมและปัจจัยด้านจิตวิทยาของคนตาบอด จำนวน 173 คนซึ่งมีอายุระหว่าง 21 – 67 ปี และอาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นระยะเวลามากกว่าครึ่งปี โดยใช้การสัมภาษณ์แบบปลายเปิดเกี่ยวกับปัญหาในการเดินทางและความคิดเห็นต่อการแก้ปัญหาของรัฐบาลจากผลการศึกษาพบว่า คนตาบอดอายุ 21 – 30 ปี แสดงความคิดเห็นในระดับสูงต่อการเข้าถึงบริการสาธารณะ คนตาบอดเพศหญิง ใช้เวลาน้อยกว่าเพศชาย คนตาบอดที่ได้รับการศึกษาระดับสูงมีปัญหาในการเดินทางน้อยกว่า คนตาบอดที่มาจาก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีปัญหาในการเดินทางน้อยกว่า คนตาบอดที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครและภาคอื่นๆ คนตาบอดมีปัญหาในการเดินทางน้อยกว่าคนสายตาเลือนราง การฝึกทักษะทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับช่วยในการเดินทาง การสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์กันเชิงลบของการเดินทางไปข้างนอกบ้าน ปัจจัยทางจิตวิทยามีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสามารถในการเข้าถึงบริการสาธารณะ คนตาบอดมักเดินทางโดยสารรถประจำทางมากกว่า และได้ข้อเสนอแนะในเรื่องการบริการสาธารณะให้ดีขึ้นและควรมีการฝึกทักษะทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวเพื่อช่วยในการเดินทางได้อย่างอิสระ

วิฑิตา ประชานุกูล (2546) ได้ ศึกษาการสำรวจความคิดเห็นของคนพิการทางการเห็นและผู้สอนทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว ณ ศูนย์พัฒนาสมรรถภาพคนตาบอด และศูนย์ฝึกอาชีพหญิงตาบอดสามพราน เกี่ยวกับปัญหาและความต้องการจำเป็นของคนพิการทางการเห็น วัตถุประสงค์ในการฝึกทักษะความคุ้นเคยฯ ประโยชน์ที่ได้รับ และการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของคนพิการทางการเห็น โดยใช้วิธีสัมภาษณ์คนพิการทางการเห็นที่มี

Copyright by Mahidol University

อายุ 15–45 ปี เป็นรายบุคคลจำนวน 85 คน และผู้สอนทักษะความคุ้นเคยฯ จากศูนย์ทั้งสองแห่ง จำนวน 7 คนตอบแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่าคนพิการทางการเห็นจากศูนย์ทั้งสองแห่งร้อยละ 51.8 ไม่รู้จักทักษะความคุ้นเคยฯ มาก่อน ผู้ที่รู้จักและเคยได้รับการอบรมทักษะดังกล่าวมาก่อนแล้วก่อนเข้ารับการฝึกอบรมที่ศูนย์ร้อยละ 44.7 โดยร้อยละ 54.1ตั้งวัตถุประสงค์เกี่ยวกับการฝึกทักษะความคุ้นเคยฯ ก่อนเข้ารับการฝึกที่ศูนย์ ในขณะฝึกทักษะเพศหญิงมีปัญหาด้านการเดินทางมากกว่าเพศชาย แต่มีปัญหาในการดำรงชีวิตประจำวันน้อยกว่า ทั้งเพศชายและเพศหญิงส่วนใหญ่ต้องการเดินทางด้วยตนเองโดยจำเป็นต้องพึ่งพาผู้อื่นช่วยเหลือในบางสถานการณ์ รายวิชาการป้องกันตนเองเป็นประโยชน์แก่คนพิการทางการเห็นมากที่สุด ภายหลังการฝึกทักษะรู้สึกเป็นอิสระมากขึ้นในการทำกิจวัตรประจำวัน ส่วนเทคนิคที่ใช้ในชีวิตประจำวันส่วนมาก คือการสำรวจพื้นผิวถนนด้วยไม้เท้า ผลการสำรวจผู้สอนพบว่าทุกคนสนับสนุนว่าคนพิการทางการเห็นจำเป็นต้องได้รับการฝึกทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อม เพื่อให้เดินทางได้อย่างถูกวิธี ปลอดภัย ด้วยท่าทางที่เป็นปกติ ซึ่งจะช่วยเพิ่มความมั่นใจในตนเองและมีวิถีชีวิตอิสระในสังคม

คาซูย่า วาทาเนเบ้ (2547) ได้ศึกษาระดับความรู้และทัศนคติต่อการใช้ไม้เท้าขาวของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็นระดับมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครทำการเก็บข้อมูลโดยการแจกแบบสอบถามที่ทำเป็นอักษรเบรลล์ให้กับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็นที่ศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาปีที่1 –6 จำนวน 45 คน จากกลุ่มตัวอย่าง 7 โรงเรียน ผลการศึกษาพบว่าระดับความรู้เกี่ยวกับการใช้ไม้เท้าขาวของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็น คิดเป็นร้อยละ 62.2 สูงกว่าระดับปานกลาง และทัศนคติที่มีต่อการใช้ไม้เท้าขาวส่วนใหญ่มีทัศนคติเป็นไปเชิงบวก คิดเป็นร้อยล่ะ 62.2 ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และทัศนคติพบว่าไม่สัมพันธ์กัน แสดงว่าระดับความรู้ที่ต่างกันไม่มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติในการใช้ไม้เท้าขาวของคนพิการมองเห็น ข้อเสนอแนะคือ ผู้สอนควรสอนวิชา ความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมกับการเคลื่อนไหวเรื่องเกี่ยวกับเฉพาะไม้เท้าขาวมากกว่านี้ เช่น ชนิดของไม้เท้าขาวหรือวิธีการใช้ไม้เท้าขาวตามสภาพแวดล้อมเพื่อนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็นเลือกใช้ไม้เท้าขาวที่เหมาะสมกับตนเอง นักเรียนสามารถใช้ไม้เท้าขาวถูกวิธี ควรจะสอนวิชาความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมกับการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องและเป็นระยะๆเพื่อไม่ให้ลืมสิ่งที่เรียนไป และเพื่อปรับปรุงแก้ไขทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมกับการเคลื่อนไหวของตนให้พัฒนาดียิ่งขึ้น

สุภาพร จตุรภัทร (2547) ได้ศึกษา การสร้างหลักสูตรการฝึกอบรมเรื่อง การสร้างวิชาความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวด้วยไม้เท้าขาว โดยมีขั้นตอนในการดำเนินงานวิจัย 5 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นเตรียมการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมโดยสำรวจความต้องการจำเป็นในการฝึกอบรมจากบุคลากรซึ่งเป็นคนตาดีที่ทำงานเกี่ยวข้องกับคนพิการทางการเห็นในโรงเรียนสอนคน

Copyright by Mahidol University

ตาบอด ศูนย์การศึกษาพิเศษ ศูนย์ฝึกอาชีพคนตาบอด มูลนิธิและหน่วยงานอื่นๆที่ให้บริการทางการศึกษาพิเศษแก่คนพิการทางการเห็น จำนวน 350 คน และได้รับแบบสอบถามกลับคืนจำนวน 163 คน 2) ขั้นการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมโดยการพัฒนาโครงสร้างและองค์ประกอบของหลักสูตรอบรม ประกอบด้วย หลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้าง คำอธิบายรายวิชา แนวทางการดำเนินการอบรม สื่อ/อุปกรณ์ รูปแบบการวัดผลและประเมินผล เกณฑ์การผ่านหลักสูตร และแนวทางการนำหลักสูตรไปใช้ และ 3) ขั้นทดลองใช้หลักสูตรกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 10 คน ณ วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล ระยะเวลา 5 วัน 4) ขั้นประเมินผลการใช้หลักสูตรจากแบบวัดความเข้าใจ การสังเกตการฝึกปฏิบัติ และแบบประเมินความพึงพอใจหลักสูตรฝึกอบรม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนาด้วยร้อยล่ะ ค่าเฉลี่ย ฐานนิยม ใช้สถิติวิเคราะห์ ด้วยค่า t-test และ 5) ขั้นการปรับปรุงหลักสูตรในส่วนของสำนวนภาษาให้มีความเหมาะสมและถูกต้องยิ่งขึ้น ผลการวิจัยพบว่า ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01ผู้เข้ารับการอบรมเห็นว่าหลักสูตรฝึกอบรมมีความเหมาะสมกับบุคลากรซึ่งเป็นคนตาดีทำงานเกี่ยวข้องกับคนพิการทางการเห็นมาที่สุด และมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรฝึกอบรมมากที่สุด ข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้คือควรมีการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ในรูปแบบชุดฝึกอบรมสำเร็จรูป เช่นวิดีโอ แผ่นซีดี เอกสาร เพื่อเป็นประโยชน์ในการเผยแพร่หลักสูตรต่อไป

ธรรม จตุนาม และ ณุชนาฏ โต๊ะดี (2548) ได้ศึกษารูปแบบการสอนการสร้างความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวของคนตาบอดหรือสายตาเลือนราง: กรณีศึกษาศูนย์พัฒนาสมรรถภาพคนตาบอด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรีการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจสภาพปัจจุบันของการสอนด้านการสร้างความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวของคนตาบอดหรือสายตาเลือนราง เพื่อศึกษาปัญหาของการสอนการสร้างความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวของคนตาบอดหรือสายตาเลือนราง เพื่อศึกษาความต้องการความคิดเห็น และข้อเสนอแนะด้านการสอนการสร้างความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวของคนตาบอดหรือสายตาเลือนราง ผลการศึกษาพบว่าสภาพการสอนใช้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยครู1คนต่อนักเรียน 1 คน ใช้เวลาสอน 250 ชั่วโมง ใช้ระยะเวลา 10 เดือน เป็นเวลาที่เหมาะสม เพราะจะช่วยให้ผู้เรียนปรับ สภาพร่างกายและจิตใจ เพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน สภาพปัญหาคือ ความไม่เอาใจใส่และไม่เห็นความสำคัญ อายที่จะใช้ไม้เท้าขาวของคนตาบอด เป็นจุดบอดแห่งการดำรงชีวิต และทำกิจกรรมอื่นๆ อีกประการหนึ่ง คนตาบอดที่มีสภาพจิตใจไม่พร้อมหรือไม่ยอมรับการเป็นคนตาบอดของตนเอง เป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งในการฝึกอบรม หากจิตใจว้าวุ่น ครุ่นคิดอยู่กับอดีตที่เคยมองเห็น โดยไม่มีสมาธิ ในการรับรู้สิ่งใหม่ๆที่จะนำไปใช้ในชีวิต จะ

Copyright by Mahidol University

ทำให้การเรียนการสอนไม่ประสบผลสำเร็จและทำให้ผู้เรียนไม่มีความปลอดภัย ขณะฝึกสถานที่จริงในสังคม ความต้องการของผู้เรียน ผู้เรียนมีความพึงพอใจในหลักสูตรและวิธีการสอนของครู

จากงานวิจัยเกี่ยวกับทักษะการสร้างความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวของคนตาบอด ในประเทศจะเห็นได้ว่ามีการประเมิน สำรวจความคิดเห็นของคนพิการทางการเห็นและผู้สอนในศูนย์ฝึกอาชีพของคนพิการทางการมองเห็น และโรงเรียนที่สอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็น การสร้างหลักสูตร และการศึกษารูปแบบการสอนทักษะการสร้างความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว

2.4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ลาโกลด และคณะ (LaGrow et al , 1996) ได้ศึกษาการจัดโปรแกรมการเดินทางอย่างอิสระของกลุ่มผู้สูงอายุโดยใช้ผู้สูงอายุที่มีความพิการทางการมองเห็นจำนวน 3 คนโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ โดยให้ผู้สูงอายุคัดเลือกเพื่อนหรือบุคคลที่ตนเองคุ้นเคย จำนวน 3 คนมาสัมภาษณ์เกี่ยวกับการเดินทางอย่างอิสระ พบว่าเพื่อนหรือบุคคลที่ตนเองคุ้นเคยที่ถูกคัดเลือกมามักจะไม่ค่อยมีเวลาที่จะพาผู้สูงอายุเหล่านั้นออกไปข้างนอกหรือออกไปทำธุระ ผู้สูงอายุที่มีความพิการทางสายตามักจะขอความช่วยเหลือจากศูนย์คนพิการในการช่วยเดินทางออกไปข้างนอก และพวกเขาเหล่านั้นต้องการที่จะเรียนรู้ทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว

ฮิกกิ้นส์ และคณะ (Higgins et al , 1999) ได้ศึกษาการรับรู้ของคนตาบอดและครอบครัวของเขา โดยใช้การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง 15 คน ในประเทศนิวซีแลนด์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบของการฝึกทักษะการสร้างความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวและผู้สอน ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างได้แสดงความคิดเห็นว่าทักษะการสร้างความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวมีประโยชน์และเป็นวิชาชีพที่มีความสำคัญ และผู้สอนก็มีความสำคัญอย่างมาก กลุ่มตัวอย่างและผู้สอนคิดว่าไม้เท้าขาวเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากโดยมีความคิดเห็นต่อ การเดินทางอย่างไม่อิสระทำให้ตนเองเป็นบุคคลไร้ความสามารถ

อีกเกิล และคณะ (Engle et al , 2000) ได้ศึกษาการประเมินการพัฒนาภาวะการมีสุขภาพที่ดีของผู้สูงอายุที่ผ่านการฝึกความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวและการฟื้นฟูสมรรถภาพโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทดสอบการวัดประสิทธิภาพผลระยะสั้นโดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้สูงอายุที่มีความพิการทางการมองเห็นที่ได้รับโปรแกรมการฟื้นฟูสมรรถภาพโดยใช้แบบสอบถามโดยใช้กลุ่มผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในศูนย์ 3 แหล่งที่มีการสอนทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวและมีการให้โปรแกรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผลการศึกษา

Copyright by Mahidol University

พบว่าผู้สูงอายุมีความมั่นใจเพิ่มมากขึ้นต่อการใช้ยานพาหนะ และสามารถออกเดินทางไปตามนัดของหาแพทย์ได้ มีการออกเดินทางไปติดต่อกับสังคมภายนอก ทำให้ตนเองมีสุขภาพที่ดี

เพิร์ลลา และคณะ (Perla et al , 2004) ได้ศึกษาการแก้ปัญหาในการใช้ทักษะการสร้างความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวสำหรับบุคคลสายตาพิการและตาบอดโดยได้ศึกษาการแก้ปัญหาในการเดินทางเมื่อพบสิ่งกีดขวาง ผลกระทบของความเครียดกับการแก้ปัญหาในการเดินทาง วิธีการสอนของผู้สอน จากผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการเรียนรู้ใหม่ๆจากข้อผิดพลาดของตนเอง การเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ๆ จากการตัดสินใจที่ผิดพลาด และตระหนักรู้ว่าจะไม่มีใครมาช่วยเหลือตนเองในการเดินทางทุกครั้ง

สรุปงานวิจัยจากต่างประเทศส่วนมากจะเกี่ยวข้องกับการศึกษาทักษะการสร้างความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวของคนพิการทางการมองเห็นที่มีผลต่อการเดินทางและคุณภาพชีวิตของเขา

Copyright by Mahidol University

บทที่ 3
วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวของคนตาบอดต้นแบบ (Best Practice) เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์และหาข้อสรุปโดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 กลุ่มประชากรที่ศึกษา
3.2 กลุ่มตัวอย่างและวิธีการคัดเลือก
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 กลุ่มประชากรที่ศึกษา

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นคนตาบอดที่อาศัยอยู่ในชุมชนคนตาบอดดาวคะนอง กรุงเทพมหานคร มีจำนวนทั้งสิ้น 69 คน

3.2 กลุ่มตัวอย่างและวิธีการคัดเลือก

กลุ่มตัวอย่างได้มาจากประชากร ใช้วิธีการกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบไม่อิงทฤษฎีความน่าจะเป็น ในการเลือกกลุ่มตัวอย่างประชากรจำนวน 3 คน โดยมีเงื่อนไขดังนี้คือ คนตาบอดต้นแบบจำนวนทั้งสิ้น 3 คน เป็นผู้ใหญ่ที่ตาบอดและเป็นผู้ที่ไม่มีความพิการอื่น หรือไม่เป็นผู้พิการซ้ำซ้อน มีสุขภาพแข็งแรง มีอายุระหว่าง 18 – 55 ปีโดยผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างจากคะแนนรวมของการประเมินทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว ระดับคะแนนไม่น้อยกว่าร้อยละ 70

ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเบื้องต้น ผู้วิจัยได้ใช้ แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยนำมาจากแบบประเมินทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว สถาบันคนตาบอดแห่งชาติเพื่อการวิจัยและพัฒนาของสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย โดยได้ดัดแปลงนำ

Copyright by Mahidol University

ข้อมูลการประเมินมาใช้เฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องการสร้างความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวโดยผู้วิจัยขอความร่วมมือจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และประสบการณ์เรื่องทักษะการสร้างความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความตรงแล้วนำแบบสัมภาษณ์ไปทดลองใช้ (Try out) กับคนพิการทางการเห็นที่จบการศึกษา และผ่านการฝึกทักษะความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวแล้ว จากที่ศูนย์การเรียนและสาธิตอาชีพคนตาบอดธนบุรี จำนวน 15 คน ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ในส่วนที่บกพร่องแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบอีกครั้งก่อนนำไปจัดพิมพ์และใช้ เป็นฉบับสมบูรณ์ โดยได้เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 2 ส่วน ได้แก่

1. ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้รับบริการ
2. การประเมินทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว จำนวน 24 ข้อ

แบบสัมภาษณ์มีลักษณะของคำตอบเป็นแบบประเมินค่า โดยระบุระดับคะแนน 4 อันดับ ซึ่งมีเกณฑ์การให้คะแนน คือ

ให้ 1 คะแนน ในข้อที่ ไม่เคยทำ
2 คะแนน ในข้อที่ ทำไม่ได้
3 คะแนน ในข้อที่ ทำได้บ้างต้องมีผู้ช่วย
4 คะแนน ในข้อที่ ทำได้คล่อง

เกณฑ์การประเมินผล ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 70

ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างจำนวน 3 คน การประเมินทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวของคนตาบอดทั้ง 3 พบว่า คนตาบอดคนที่ 1 มีคะแนนรวม 86 คะแนน คนตาบอดคนที่ 2 มีคะแนนรวม 88 คะแนน คนตาบอดคนที่ 3 มีคะแนนรวม 85 คะแนน จากการประเมินเบื้องต้นของคนตาบอดที่คัดเลือกมาพบว่าทั้ง 3 คนผ่านเกณฑ์การประเมินโดยได้ระดับคะแนนตั้งแต่ 67.2 คะแนนหรือได้คะแนนไม่น้อยกว่า ร้อยละ 70ดังแสดงในตารางภาคผนวก

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ กล้องถ่ายรูป และเทปบันทึกเสียง

3.3.2 แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในประเด็นต่อไปนี้

1. ประวัติส่วนตัว
2. สภาพความเป็นอยู่ทั่วไป
3. ภูมิลำเนาและการเข้ามาอยู่ในชุมชน

Copyright by Mahidol University

4. การประกอบอาชีพ รายได้

5. กิจวัตรประจำวันและวิธีการเดินทางออกไปประกอบอาชีพ

3.3.3 แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.4.1 เข้าไปสร้างสัมพันธภาพกับคนในชุมชนและติดต่อขออนุญาติกับผู้นำชุมชนเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบปลายเปิดข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัว

3.4.2. คัดเลือกคนตาบอดเข้าร่วมการวิจัย (Best Practice) ตามเกณฑ์ที่กำหนดรวมทั้งแนวทางการสังเกตทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวต่อการเดินทางไปประกอบอาชีพของกลุ่มตัวอย่างดังกล่าวใช้การสังเกตและสอบถามข้อมูลด้านการเดินทางไปประกอบอาชีพ โดยขอความร่วมมือกลุ่มตัวอย่างเดินทางด้วยวิธีการต่างๆไปประกอบอาชีพของตนเอง

3.4.3. สัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับคนตาบอดจำนวน 3 คน (Best Practice)ที่คัดเลือกคะแนนรวมของการประเมินทักษะความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวไม่น้อยกว่าร้อยละ 70

3.4.4. ภายหลังการสัมภาษณ์ในแต่ละครั้ง ทำการถอดข้อความจากเทปบันทึกเสียง ทบทวนข้อความที่ได้จาการสัมภาษณ์ ตรวจสอบเพื่อดูความครบถ้วนของข้อมูล และการจดบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และการสังเกตการเดินทางของคนตาบอด

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกโดยการสัมภาษณ์ การถอดเทป การสังเกต การจดบันทึก จดบันทึกคำเชิงบรรยายและการสังเกตการเดินทางที่เกี่ยวข้องกับทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวกับกลุ่มตัวอย่างโดยการตีความและการสรุปความ

Copyright by Mahidol University

บทที่ 4
ผลการวิจัย

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดย สำรวจสภาพชุมชนเพื่อหาข้อมูลเบื้องต้น สังเกตการเดินทางและวิถีชีวิตของคนในชุมชน สัมภาษณ์ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมเพื่อเก็บทักษะการสร้างความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวของคนตาบอดต้นแบบจำนวน 3 คน จากประชากรคนตาบอดในชุมชนจำนวน 69 คนโดยการคัดเลือกตามเงื่อนไขที่ผู้วิจัยกำหนดได้ โดยผู้วิจัยขอนำเสนอผลการวิจัยดังนี้

- สภาพชุมชนคนตาบอดดาวคะนอง
- ผลการศึกษาแนวทางการใช้ทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวของคนตาบอดต้นแบบ

4.1 สภาพชุมชนคนตาบอดดาวคะนอง

4.1.1 สภาพภูมิศาสตร์

ชุมชนคนตาบอดดาวคะนอง เป็นชื่อที่คนในชุมชนรุ่งอรุณและคนทั่วไปเรียกขานบริเวณที่อาศัยของคนพิการในชุมชนซึ่งมีทั้งคนพิการทางการเคลื่อนไหวและคนพิการทางสายตาอยู่รวมกัน ชุมชนคนตาบอดดาวคะนอง เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนรุ่งอรุณ แขวงบางประกอก เขตราษฎร์บูรณะ กรุงเทพมหานคร อยู่ทางทิศใต้ของกรุงเทพมหานคร ด้านฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ทิศเหนือ ใกล้กับตลาดสดดาวคะนอง

Copyright by Mahidol University

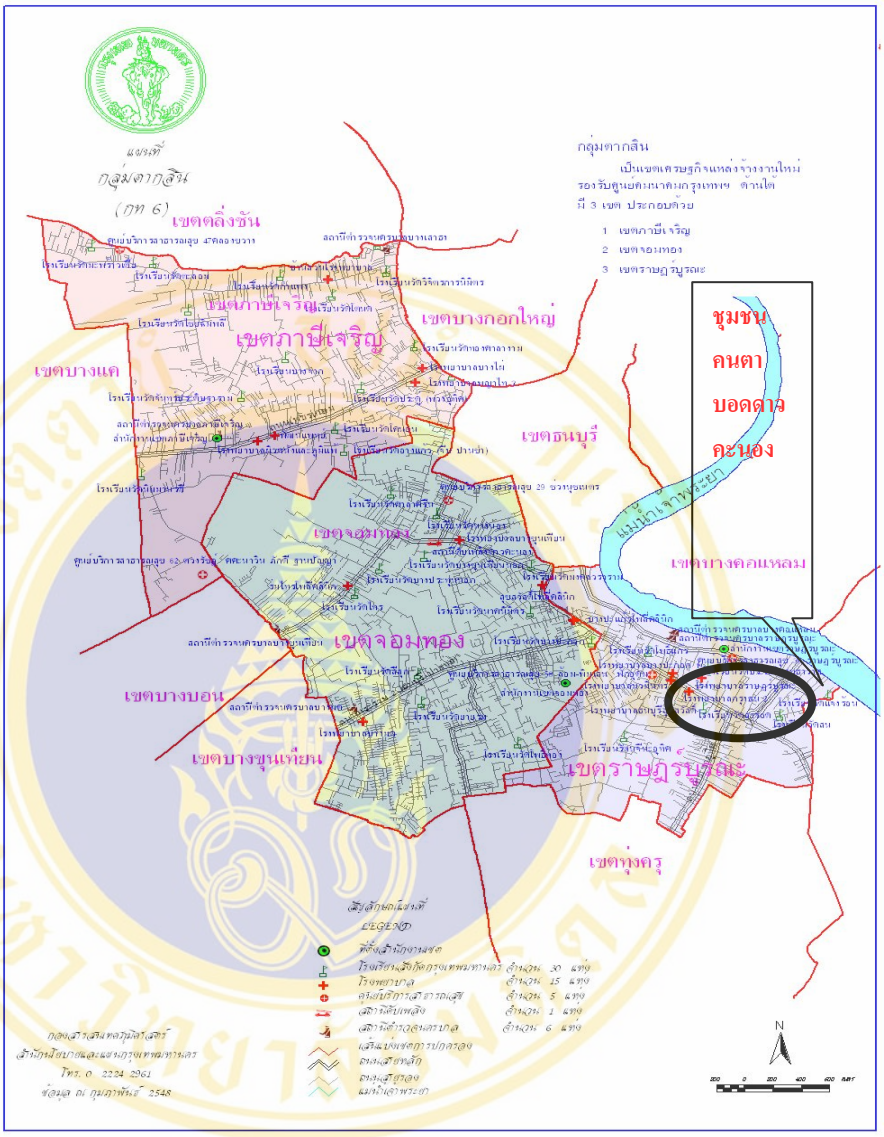

ที่มา http://www.bangkokgis.com/

รูปภาพที่ 1 แผนที่เขตราษฎร์บูรณะ

Copyright by Mahidol University

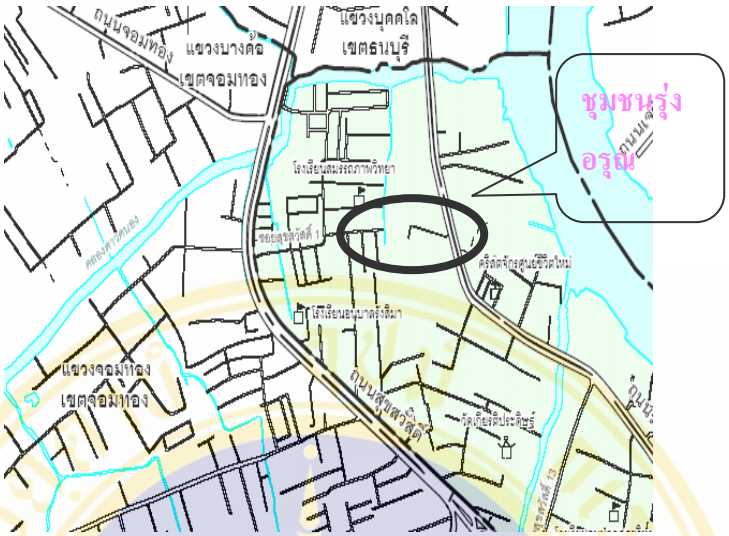

ที่มา
http://203.155.220.217/cpd/db/doc/khetmap_A3/ratburana.pdf
รูปภาพที่ 2 แผนที่ชุมชนรุ่งอรุณ

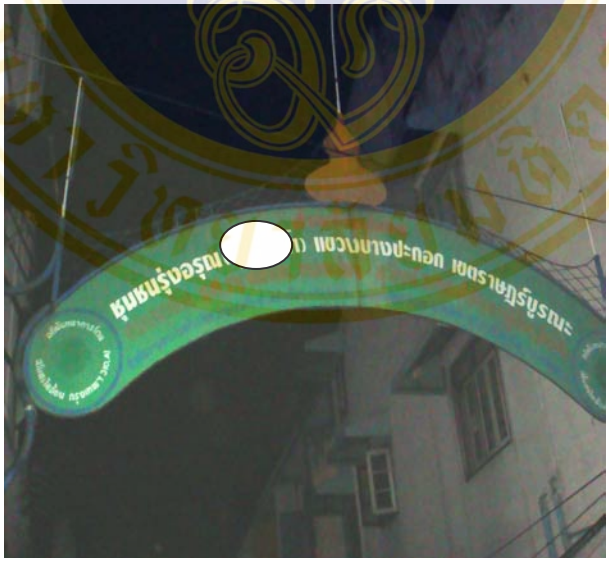

รูปภาพที่ 3 ป้ายทางเข้าชุมชนรุ่งอรุณ แขวงบางประกอก เขตราษฎร์บูรณะกรุงเทพมหานคร

Copyright by Mahidol University

4.1.1 สภาพทั่วไปของชุมชนคนตาบอดดาวคะนอง

ชุมชนคนตาบอดดาวคะนองเป็นชุมชนที่อาศัยอยู่บนแฟลตร้าง 3 ชั้น สีส้มเก่าๆ แขวงบางประกอก เขตราษฎร์บูรณะ กรุงเทพมหานคร ด้านหน้ากว้าง 18 เมตร คนทั่วไปเรียกว่า แฟลตสีส้ม ติดกับถนนในซอยกว้าง 2 เมตรห่างจากถนนใหญ่ ประมาณ 5 เมตร มีทางขึ้นทางเดียว อยู่ด้านซ้าย มีขนาดแคบและเตี้ย (กว้าง 80 เซนติเมตร สูง 1.5 เมตร) ลักษณะของที่พักเป็นห้องขนาด 3x3 ตารางเมตรไม่มีหน้าต่าง ภายในมีไฟฟ้าหลอดกลม 1 ดวง ห้องน้ำรวมอยู่ด้านหลังของตึกแต่ละชั้น ผู้อาศัยใช้ห้องเป็นที่พัก ที่นอนและทำอาหาร ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกใดๆทั้งสิ้น ภายในแฟลตมีร้านขายอาหารอยู่ชั้น 2 ส่วนบริเวณ ชั้น 2 มีห้องแบ่งเช่า 31 ห้อง ชั้น 3 มีห้องแบ่งเช่า 42 ห้อง การเช่าจะเก็บค่าเช่ารายวัน วันละ 50 บาท เช่ารายเดือนละ 1,500 บาท บริเวณตรงข้ามแฟลตมีร้านขายของชำ ซึ่งคนตาบอดมจะมารวมตัวกันนั่งเล่นพูดคุยทุกวันในช่วงเย็นและในช่วงเวลาที่ว่างจะตั้งวงดนตรีและร้องเพลงร่วมกัน

ประชากร มีผู้อาศัยอยู่ในแฟลตดังกล่าวจำนวน 200 คน เป็นผู้พิการทางการเคลื่อนไหว 10 คน ทางสายตา 70 คน ที่เหลือเป็นคนปกติที่เป็นญาติกับคนพิการอาศัยอยู่เป็นครอบครัว 15 ครอบครัว ครอบครัวเดียว 20 ครอบครัว

อาชีพของประชากรตาบอด ประกอบอาชีพเป็นนักดนตรี ขายสลากกินแบ่งรับบาล รายได้เฉลี่ย 3,000 ─ 6,000 บาทต่อเดือน ถ้าได้รับการจ้างไปเล่นดนตรีตามร้านอาหาร ก็จะได้เงินเพิ่มพิเศษครั้งละ 500 บาท มีบางส่วนไม่ได้ประกอบอาชีพเนื่องจากมีบุตรสายตาดีเลี้ยงดู ในชุมชนนี้ไม่มีคนประกอบอาชีพขอทาน

การเดินทาง ประชากรคนตาบอดในชุมชนนี้เดินทางไปประกอบอาชีพและเดินทางออกไปภายนอกชุมชนโดย เส้นทางคมนาคมจากแฟลตไปถึงถนนใหญ่ มีรายละเอียดดังนี้ คนตาบอดลงจากบันไดของแฟลตสีส้มถึงถนนหน้าแฟลต เดินตรงไปประมาณ 5 เมตรถึง 3 แยก เลี้ยวซ้ายประมาณ 2 เมตรและเดินตรงไปประมาณ 10 เมตรถึงถนนใหญ่ มีป้ายรถประจำทางทั้ง 2 ด้าน และมีสะพานลอยไว้ข้ามถนนไปยังฝั่งตรงข้าม มีรถโดยสารประจำทางอย่างหลายสาย มีรถรับจ้างบริเวณปากซอย และบริการรถมอเตอร์ไซด์รับจ้างอีกด้วย

การเดินทางของคนตาบอดไปประกอบอาชีพและเดินทางออกไปภายนอกชุมชนมีรูปแบบการเดินทางดังนี้

- คนตาดีนำทางคนตาบอด จำนวน 50 คน
- คนตาดีนำทางร่วมกับคนตาบอดใช้ไม้เท้า จำนวน 13 คน
- คนตาบอดใช้ไม้เท้าเอง 6 คน

Copyright by Mahidol University

สวัสดิการทางสังคม กลุ่มคนตาบอดรวมตัวกันเป็นชมรมก้าวใหม่ เพื่อช่วยเหลือคนตาบอดในชุมชน ความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐบาล ได้แก่ สมาคมคนตาบอดแห่งประเทศ ในการให้ความช่วยเหลือเรื่องโควต้าของสลากกินแบ่งรัฐบาล กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้ออกมาจดทะเบียนคนพิการให้สมาชิกคนตาบอดในชุมชนได้รับการจดทะเบียนคนพิการตามพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการและได้รับสวัสดิการด้านเบี้ยยังชีพรายเดือน เดือนละ 500 บาทกระทรวงศึกษาธิการ โดยกรมการศึกษานอกโรงเรียน โดยโครงการฝึกอาชีพให้คนพิการทางการเห็นขึ้น ภายใต้ชื่อโครงการฝึกอาชีพนวดแผนไทยให้คนตาบอด และได้รับสวัสดิการด้านเบี้ยยังชีพรายเดือน เดือนละ 500 บาท

แผนภาพที่ 4 ป้ายชมรมก้าวใหม่

Copyright by Mahidol University

รูปภาพที่ 5 สภาพภายในแฟลต

รูปภาพที่ 6 ห้องน้ำ

Copyright by Mahidol University

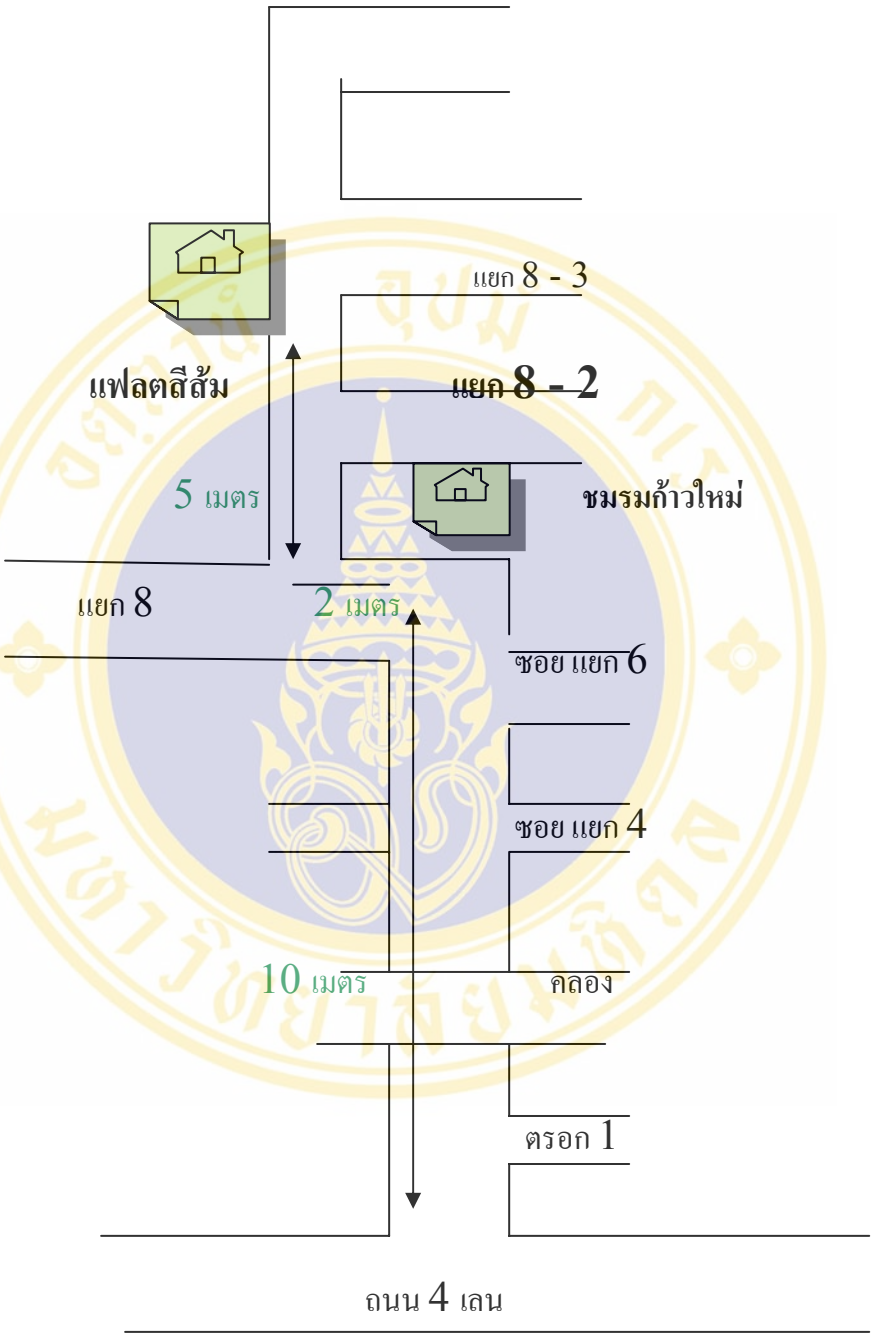

รูปภาพที่ 7 แผนที่ตั้งของชมรมก้าวใหม่และแฟลตสีส้ม

Copyright by Mahidol University

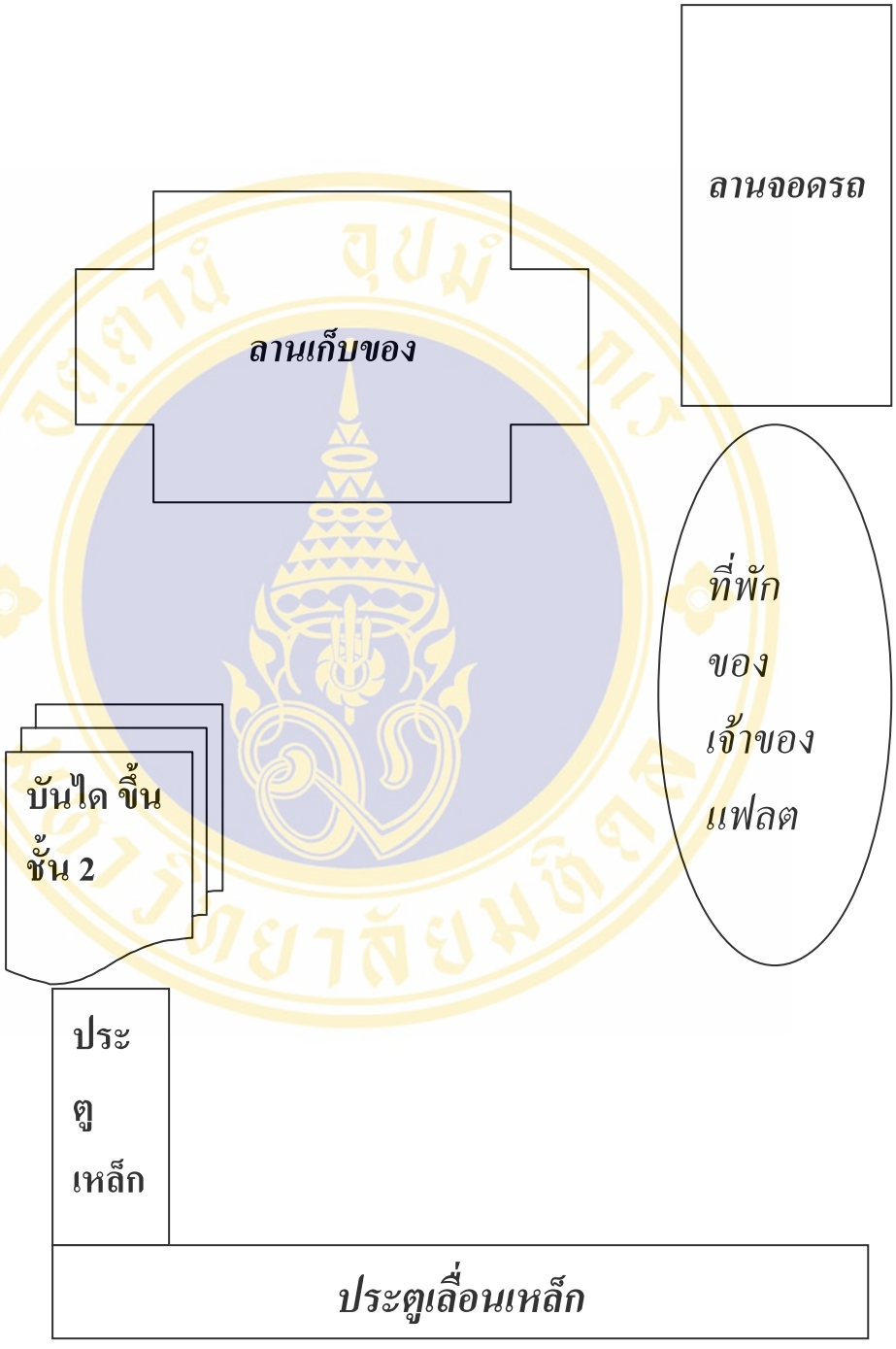

รูปภาพที่ 8 แฟลตสีส้มชั้น 1

Copyright by Mahidol University

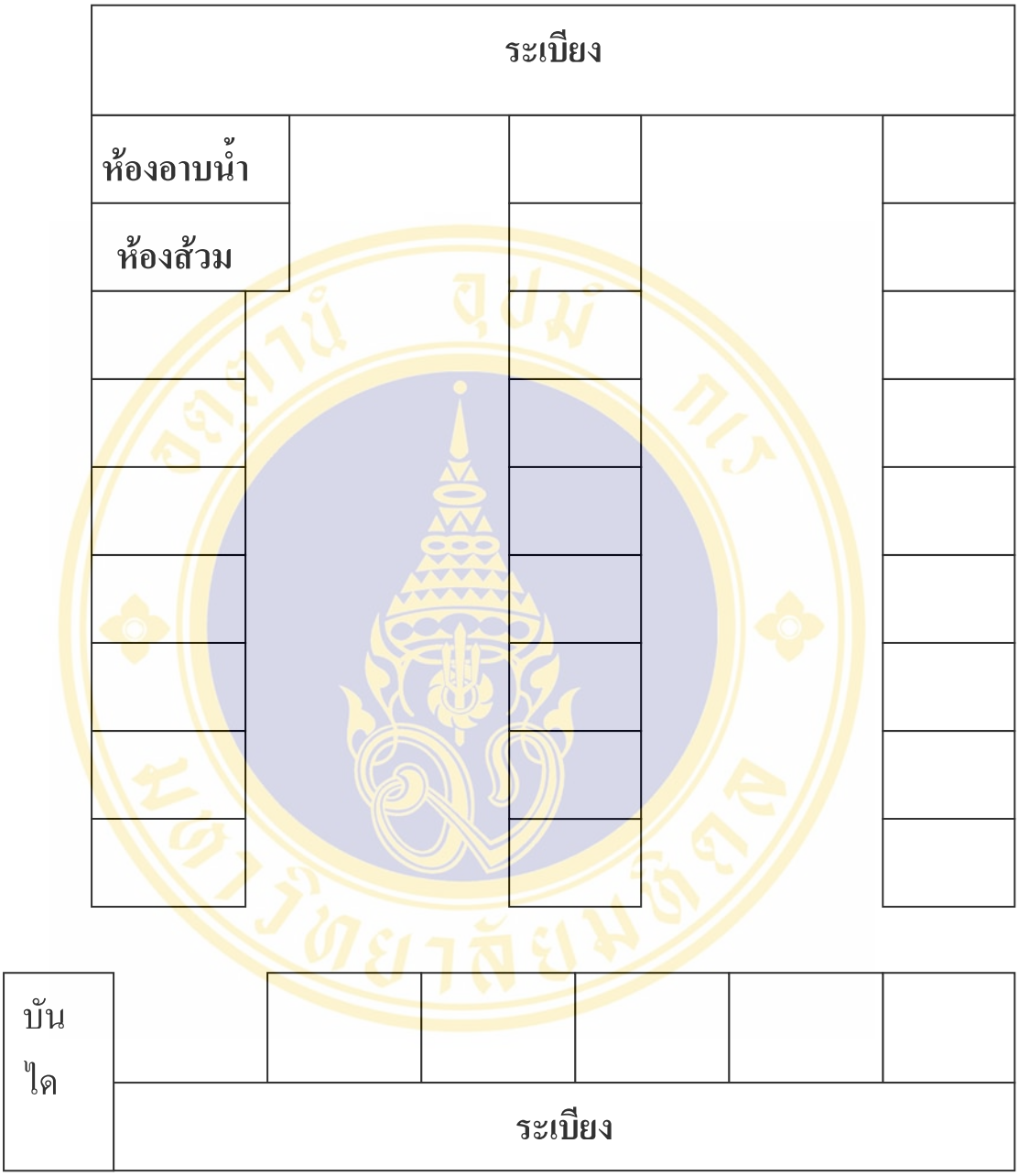

รูปภาพที่ 9 แฟลตสีส้มชั้น 2

Copyright by Mahidol University

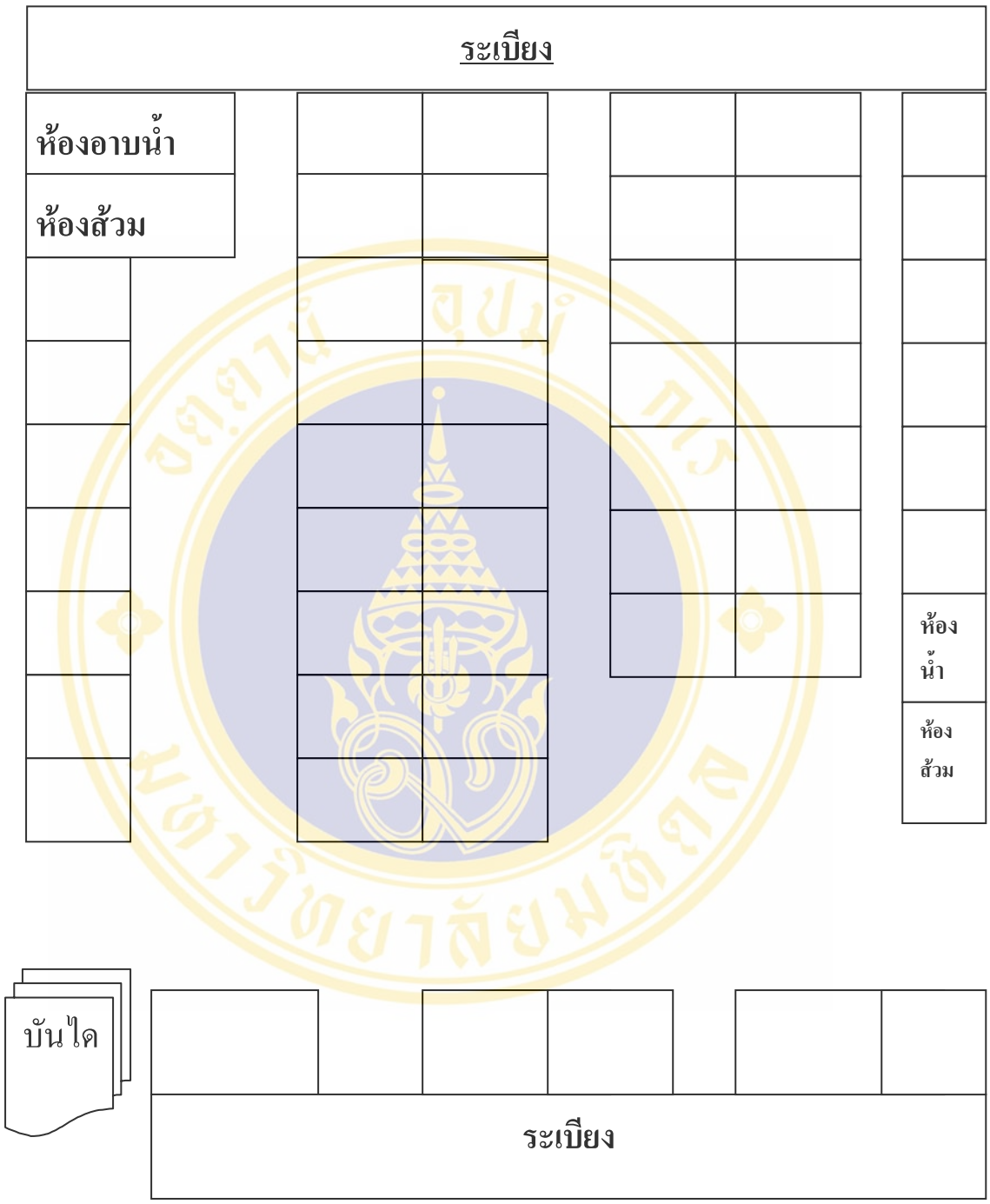

รูปภาพที่ 10 แฟลตสีส้มชั้น 3

Copyright by Mahidol University

4 .2 ผลการศึกษาแนวทางการใช้ทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวของคนตาบอดต้นแบบ

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ข้อมูลทั่วไป	คนตาบอดต้นแบบ คนที่1	คนตาบอดต้นแบบคน ที่ 2	คนตาบอดต้นแบบ คนที่ 3
● เพศ	หญิง	ชาย	ชาย
● อายุ	31	32	36
● สาเหตุความพิการ	แต่กำเนิด	ภายหลัง	ภายหลัง
● การจดทะเบียนคนพิการ	จดทะเบียน	จดทะเบียน	จดทะเบียน
● การใช้ไม้เท้าขาว	ใช้	ใช้	ใช้
● ภูมิลำเนา	กาฬสินธุ์	กาฬสินธุ์	ร้อยเอ็ด
● สถานภาพสมรส	โสด	สมรส	โสด
● การศึกษา	มัธยมศึกษาตอนปลาย	มัธยมศึกษาตอนต้น	มัธยมศึกษาตอนปลาย
● อาชีพ	นักร้องเพลง	ขายสลากกินแบ่งรัฐบาล	นักร้องเพลง
● รายได้เฉลี่ย (บาท/เดือน)	7,000	6,000	5,000
● ปัจจุบันท่านอาศัยอยู่กับ	คนเดียว	ภรรยา	เพื่อน
● ประสบการณ์การฝึกทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว	เคยฝึก	เคยฝึก	เคยฝึก

Copyright by Mahidol University

จากตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของคนตาบอดต้นแบบจำนวน 3 คน มีเพศหญิง 1 คน เพศชาย 2 คน มีอายุระหว่าง 31 – 36 ปี ตาบอดแต่กำเนิด 1 คน ตาบอดภายหลัง 2 คน ทั้ง 3 คน จดทะเบียนคนพิการ และใช้ไม้เท้าขาว ภูมิลำเนามาจากจังหวัดร้อยเอ็ด 1 คน จังหวัดกาฬสินธุ์ 2 คน สถานภาพโสด 2 คน สมรส 1 คน จบการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย 2 คน มัธยมศึกษาตอนต้น 1 คน อาชีพ ร้องเพลง 2 คน ขายสลากกินแบ่งรัฐบาล 1 คน รายได้ ระหว่าง 5,000 – 7,000 บาทต่อเดือน อาศัยอยู่กับเพื่อน คนเดียวและภรรยา ทั้ง 3 คนเคยฝึกทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อม

กลุ่มตัวอย่างคนตาบอดต้นแบบ คนที่ 1

กลุ่มตัวอย่างคนตาบอดต้นแบบเพศหญิงอายุ 31 ปี สถานภาพโสด ภูมิลำเนามาจากจังหวัดกาฬสินธุ์จบการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียนที่จังหวัดกาฬสินธุ์ ตาบอดสนิทแต่กำเนิดทั้ง 2 ข้างเนื่องจากเกิดมาก่อนกำหนดแล้วครอบครัวไม่รู้วิธีการดูแลการรักษาที่ดี จนทำให้ตาบอดสนิททั้ง 2 ข้างช่วงวัยเด็กก็สามารถช่วยเหลือตนเองได้พอสมควร โดยได้รับการศึกษา แบบเด็กทั่วไปจนกระทั่งโตก็ช่วยพ่อและแม่ทำสวน ทำนา ที่บ้านจนได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขให้จดทะเบียนคนพิการได้รับการจดทะเบียนคนพิการนาน 10 ปี และได้แนะนำมาฝึกอาชีพที่จังหวัดนครปฐม ย้ายมาอยู่กรุงเทพได้นาน 3 ปี จากคำแนะนำของเพื่อนที่ตาบอดด้วยกัน เนื่องจาก

“ ...ย้ายมาทำงานที่นี้จะสะดวกกว่าอยู่บ้านจะได้มีแนวทางในการทำงาน... ”

อาศัยอยู่บ้านเช่าคนเดียว เช่าเดือนละ 1,500 บาท อาชีพ นักร้องเพลงเดินตามถนนสาเหตุที่เลือกอาชีพนี้ก็เพราะว่าตนเองชอบร้องเพลงตอนวัยเด็กอยู่แล้ว และได้รับการสนับสนุนเรื่องเงินทุนจากศูนย์มาซื้อเครื่องขยายเสียง โดยใช้เครื่องขยายเสียงทำนองเพลงและไมค์โครโฟน รายได้เฉลี่ย 7,000 บาทต่อเดือนขึ้นกับว่าจะมีคนมาจ้างร้องเพลงตามร้านอาหาร ร้านหมูกะทะ สามารถช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวันได้เอง มีการแต่งกายที่เหมาะสม ในการเดินทางโดยไม้เท้าขาวที่ได้มาจากโรงพยาบาลและได้รับการฝึกการใช้ไม้เท้าขาวมาจากศูนย์ฝึกอาชีพหญิงตาบอดสามพราน จ. นครปฐมโดยได้เรียนหลักสูตรการนวดแผนไทยนาน 1 ปีเมื่ออายุ 30 ปี เคยไปนวดแผนไทยที่จังหวัดนครปฐม จนได้ย้ายตามเพื่อนตาบอดด้วยกันมาอยู่ที่ชุมชนคนตาบอดดาวคะนอง โดย มีการสนทนาที่ดี

Copyright by Mahidol University

ตารางที่ 2 ข้อมูลด้านกิจวัตรประจำวันและการเดินทางไปประกอบอาชีพคนตาบอดต้นแบบคนที่ 1

เวลา	งาน/กิจกรรม	สภาพแวดล้อม	บุคคลที่เกี่ยวข้อง	วิธีการและอุปกรณ์
4.00-5.00น.	ตื่นนอน อาบน้ำ กินข้าวเช้า	เป็นห้องแบ่งเช่า อยู่ชั้น 2 อาศัยอยู่คนเดียว	-	เดินเลาะแนว
5.00-5.30น.	เดินทางไปร้องเพลง	นั่งรถเมล์หรือรถแท็กซี่	-	-
6.00-12.00น.	นั่งร้องเพลงแถวหน้าห้างพ้าต้า	หน้าห้างพ้าต้า	-	ไม้เท้าขาว
12.00-13.00น.	รับประทานอาหารกลางวัน	หน้าห้างพ้าต้า	-	-
14.00-15.00น.	เดินทางกลับบ้าน	นั่งรถเมล์หรือรถแท็กซี่	-	-
15.00-20.00น.	ออกมานั่งคุยเล่นกับเพื่อนผู้หญิงด้วยที่ห้องของเพื่อน รับประทานอาหารเย็นด้วยกัน ฟังรายการละครโทรทัศน์ เข้านอน			การเดินเลาะแนวหรือใช้ไม้เท้าขาว

จากตารางที่ 2 และจากการสังเกตุพบว่าคนตาบอดต้นแบบคนที่ 1 เดินทางโดยใช้ไม้เท้าขาวในการเดินทางไปประกอบอาชีพโดยการติดตามไปนั่งร้องเพลงข้างริมฟุตบาทหน้าห้างพาต้า ช่วงเวลาตั้งแต่เริ่มตื่นนอน เวลา 5 นาฬิกา กลุ่มตัวอย่างทำกิจวัตรประจำวันส่วนตัวเรียบร้อยแล้วจะมานั่งรอหน้าห้องเช่าหาซื้อขนม เครื่องดื่มเป็นอาหารเช้า จะเดินโดยไม่ใช้ไม้เท้าขาวบริเวณชุมชนของตนเองโดยจากการสอบถามว่าทำไมไม่ใช้ไม้เท้าขาว

“ ... บริเวณนี้คุ้นเคยดีไม่ต้องใช้ไม้เท้าขาวก็ได้... ”

ก็จะเดินไปด้วยตนเอง ตามทางเดินโดยใช้เท้าสัมผัสกับรางน้ำ เพื่อบอกความแตกต่างของพื้นผิว และการใช้การประมาณระยะทาง จากความคุ้นเคยในการอาศัยอยู่เป็นเวลานาน เมื่อมาถึงบริเวณปากซอยชุมชนก็จะเริ่มใช้ไม้เท้าขาวในการเดินทางเนื่องจาก

Copyright by Mahidol University

"... กลัวการหกล้มเนื่องจากพื้นต่างระดับ และกลัวไปชนสิ่งกีดขวางต่างๆ... "

การขึ้น – ลง บันไดตรงตำแหน่งสะพานลอย ใช้เทคนิคการขึ้นและลงบันไดได้ดี จนเมื่อไปถึงป้ายรถโดยสารประจำทางก็จะขอความช่วยเหลือในการบอกสายรถประจำทางที่มาถึงเมื่อรถประจำทางมาถึงก็จะขึ้นรถเองโดยการเก็บไม้เท้า หาที่นั่งได้โดยตนเองมีพนักงานเก็บค่าโดยสารมาช่วยเหลือ โดยบอกกับพนักงานว่า เมื่อมาถึงหน้าห้างฟ้าต้าช่วยบอกด้วยเมื่อถึงหน้าห้างฟ้าต้าก็จะลงรถประจำทางด้วยตนเองและจะเริ่มใช้ไม้เท้าอีกครั้ง โดยจะเดินไปแถวหน้าห้างและนั่งร้องเพลงโดยเปิดเครื่องขยายเสียง จนกระทั่งเวลาประมาณ 15.00 น. ก็จะเดินทางกลับโดยบ้างครั้งก็จะนั่งรถเมล์หรือนั่งรถแท็กซี่กลับ โดยสอบถามว่าทำไมถึงนั่งรถแท็กซี่กลับเพราะว่า

"... ถ้าวันไหนรายได้ดีก็จะอยากกลับไปพักผ่อนก็จะกลับโดยรถแท็กซี่มันเร็วดี... "

เมื่อกลับมาถึงห้องเช่าก็จะเดินเที่ยวแถวชุมชน รับประทานอาหารเย็นร่วมกับเพื่อนบ้าน ขึ้นไปฟังโทรทัศน์ที่ห้องเพื่อน อาบน้ำ รีบเข้านอน

สรุปการเดินทางของคนตาบอดต้นแบบสามารถออกไปทำงานได้ด้วยตนเองได้ดีพึ่งพาผู้อื่นเพียงแค่บอกทาง ไม่ต้องอาศัยผู้นำทาง

กลุ่มตัวอย่างคนตาบอดต้นแบบ คนที่ 2

กลุ่มตัวอย่างคนตาบอดต้นแบบ เพศชาย ภูมิลำเนามาจากจังหวัดกาฬสินธุ์ อายุ 32 ปี สถานภาพสมรส ภรรยาที่สายตาดี ก่อนที่ตาจะบอด ยังไม่มีบุตรเนื่องจากยังไม่พร้อมที่จะมีแต่ก็อยากมีลูกด้วยกันถ้ามีเงินทุนเพื่อสมควร ภรรยาอาชีพขายผลไม้ที่วัดนาคนิมิตร ตาบอดจากอุบัติเหตุรถยนต์ชนตอนอายุ 25 ปี ได้รับการรักษาตัวที่โรงพยาบาลขอนแก่นได้รับการบอกจากหมอว่าสมองได้รับความกระทบกระเทือนทำให้เส้นประสาทที่ตาเสีย แต่เขาก็ไม่ได้เสียใจอะไรมากนัก คิดว่าเกิดจากกรรมเก่าจากชาติที่แล้ว โดยเขาได้มารู้จักคนตาบอดต้นแบบคนที่ 3 ที่โรงพยาบาลขอนแก่นตอนมารับการรักษาด้วยกันและได้สนิทกัน จึงได้ย้ายมาอยู่ชุมชนคนตาบอดดาวคะนองเพราะทราบจากเพื่อนที่ตาบอดด้วยกันว่ามีคนตาบอดอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากและจะได้ช่วยเหลือกันได้ดี เช่าอยู่แฟลตที่ชั้น 3 เดือนละ 1,500 บาท จบการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้นโดยเคยประกอบอาชีพทำนามาก่อน อาชีพ ขายสลากกินแบ่งรัฐบาล โดยรับโควตามาจากสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทยรายได้เฉลี่ย 6,000 บาทต่อเดือน ได้รับการจดทะเบียนคนพิการจากโรงพยาบาลขอนแก่นมานาน 7 ปี ช่วยเหลือตนเองในการเดินทางโดยไม้เท้าขาวที่ได้มาจากโรงพยาบาล และเคยได้รับการฝึกการใช้ไม้เท้าขาวและการใช้อักษรเบรลล์เบื้องต้นจากสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทยมานาน 1 ปี เมื่อตอนอายุ25 ปี โดยเขาจะใช้สเลทและสไตลัส ในการบ่งบอกหมายเลขสลากกินแบ่งรัฐบาลที่ต้นขั้ว สามารถช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวันได้เอง มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและเป็นรองหัวหน้าของชมรมก้าวใหม่ในการช่วยเหลืองานทั่วไปให้กับคนตาบอด

Copyright by Mahidol University

ตารางที่ 3 ข้อมูลด้านกิจวัตรประจำวันและการเดินทางไปประกอบอาชีพคนตาบอดต้นแบบคนที่ 2

เวลา	งาน/กิจกรรม	สภาพแวดล้อม	บุคคลที่เกี่ยวข้อง	วิธีการและอุปกรณ์
8.00-9.00	ตื่นนอน อาบน้ำ แต่งตัว	ห้องเช่า	-	-
9.00-9.30	รับประทานอาหารเช้าและเดินเล่นพูดคุยกับเพื่อนบ้าน	บริเวณรอบชุมชน	-	-
10.00-12.00	เดินทางไปขายสลากกินแบ่งรัฐบาล	รถเมล์หรือรถมอเตอร์ไซด์รับจ้าง	-	-
12.00-13.00	รับประทานอาหารกลางวัน	บิ๊กซี	-	-
13.00-18.00	นั่งขายสลากกินแบ่งรัฐบาลแถวหน้าห้าง	บิ๊กซี	-	ใช้ไม้เท้าขาว
18.00-18.30	เดินทางกลับบ้าน	รถเมล์หรือรถมอเตอร์ไซด์	-	-
19.00-22.00	เดินเล่น พูดคุยกับเพื่อนตาบอดด้วยกัน อาบน้ำ รับประทานอาหารเย็น	บริเวณชุมชน		เดินเลาะแนว
23.00	เข้านอน	ห้องเช่า	-	-

จากตารางที่ 3 และจากการสังเกตุพบว่าคนตาบอดต้นแบบคนที่ 2 เดินทางโดยใช้ไม้เท้าขาวในการเดินทางไปประกอบอาชีพขายสลากกินแบ่งรัฐบาลโดยเขาจะใช้การพิมพ์อักษรเบรลล์แทนตัวเลขบนแผ่นสลากกินแบ่งรัฐบาลโดยภรรยาของเขาเป็นคนสายตาดี มีอาชีพขายผลไม้แถวตลาดวัดนาคทุกวัน เขาจะมีภรรยาช่วยไปส่งในการเดินทางออกไปทำงานที่บิ๊กซี ในบ้างครั้งเขาก็จะออกเดินทางไปคนเดียว ด้วยการโทรศัพท์บอกมอเตอร์ไซด์รับจ้างขาประจำมารับที่หน้าห้องเช่า สาเหตุที่เขาเลือกวิธีนี้เพราะ

Copyright by Mahidol University

“ ...มันเร็วดี ไม่ต้องเสียเวลาในการเดินทางไปโบกรถหน้าปากซอยอีก... ”
และอีกวิธีก็ใช้การนั่งรถเมล์โดยเขาจะเดินใช้ไม้เท้าขาวแบบการแกว่งไปข้างหน้า 2 จุด ออกไปรอรถเมล์ที่ปากซอยได้เองและตอนกลับจะเลือกไปรถเมล์หรือโทรศัพท์เรียกมอเตอร์ไซด์รับจ้าง

การใช้ไม้เท้าขาวของเขาจะใช้ต่อเมื่อเขาออกไปทำงานเท่านั้น ในบริเวณที่รู้จักแถวบริเวณชุมชนจะไม่ใช้ไม้เท้าขาว ส่วนในสถานที่ที่ไม่คุ้นเคยเขาก็จะใช้ไม้เท้าขาวเพื่อความปลอดภัย กลัวเดินไปชนคนอื่นที่เดินไปมาตามถนน หรือกลัวเดินไปชนสิ่งของ แผงลอย

จากการสังเกตการใช้ไม้เท้าขาวในการเดินทางเขาจะถือไม้เท้าขาวแบบแกว่งไปข้างหน้าเท่านั้นโดยการจับได้อย่างถูกต้อง เมื่อมาถึงหน้าห้างบิ๊กซีเขาก็จะนั่งขายหน้าห้างจนกระทั่งเย็น เขาก็จะโทรศัพท์เรียกมอเตอร์ไซด์รับจ้างมารับกลับบ้าน

สรุปวิธีการเดินทางของกลุ่มตัวอย่างคนตาบอดต้นแบบ เขาสามารถออกเดินทางไปทำงานด้วยตนเองได้ดี

กลุ่มตัวอย่างคนตาบอดต้นแบบ คนที่ 3

กลุ่มตัวอย่างคนตาบอดต้นแบบเพศชายภูมิลำเนามาจากจังหวัด ร้อยเอ็ด อายุ 36 ปี สถานภาพ โสด จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียนที่ร้อยเอ็ด ตาบอดภายหลังจากอุบัติเหตุรถจักรยานต์ล้มเมื่ออายุ 25ปี ได้รับการวินิจฉัยจากหมอที่โรงพยาบาลขอนแก่นว่าเป็นเส้นประสาทตาเสียหลังจากที่เขาตาบอดก็อยู่เฉยๆทำใจที่บ้านตัวเองสักพัก จนกระทั่งเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลที่เขามารักษาดวงตา แนะนำให้เขาจดทะเบียนคนพิการเพื่อที่เขาจะได้รับสิทธิต่างๆและได้ส่งตัวเขามาที่ศูนย์ พัฒนาสมรรถภาพคนตาบอดปากเกร็ด จ. นนทบุรีเมื่ออายุ 26 ปี เขาก็ได้รับการฝึกการช่วยเหลือตนเองในด้านกิจวัตรประจำวัน การฝึกการใช้ไม้เท้าขาว และเขาได้ฝึกวิชานวดแผนไทย มานาน 2 ปี เขาก็สำเร็จหลักสูตรและออกมาอาศัยที่ชุมชนคนตาบอดดาวคะนอง ตามคำชักชวนของเพื่อนตาบอดด้วยกันมาอาศัยอยู่คนเดียวจนกระทั่งได้มาเจอเพื่อนสาวที่สายตาปกติ เกิดความสนิทสนมกันมานาน 3 ปี จนได้มาอยู่ด้วยกันที่ห้องเช่าแต่ยังไม่พร้อมที่จะแต่งงาน เพื่อนสาวของเขาทำหน้าที่เป็นแม่บ้าน และมีอาชีพรับนวดแผนไทยที่บริเวณ ชมรมก้าวใหม่ เมื่อก่อนเขาเคยทำงานรับจ้างทั่วไปที่จังหวัดร้อยเอ็ด ปัจจุบันหลังจากที่ตาบอดเขาก็ไม่อยากที่จะเป็นหมอนวดเพราะ เมื่อยมือมากกว่าจะได้เงินมาแต่ละครั้ง เขาจึงเลือกเป็นนักดนตรีร้องเพลงบริเวณตามถนนเนื่องจาก เขาคิดว่าเป็นอาชีพที่ทำไม่ยาก รายได้เฉลี่ย 5,000 บาท ต่อ เดือน ก็พอเป็นค่าใช้จ่ายซื้อของใช้ทั่วไปได้ นอกจากนี้เขายังเป็นผู้นำของชมรมก้าวใหม่อีกด้วย โดยเป็นแกนนำในการติดต่อและประสานงานกับสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทยในการขอความช่วยเหลือสมาชิกคนตาบอดด้วยกัน ในเรื่องการจดทะเบียนคนพิการ การฝึกอาชีพจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนการสอบถามและสังเกตด้านทักษะการดำรงชีวิตประจำวันเขาสามารถช่วยเหลือตนเองได้ดี มีการแต่งกายที

Copyright by Mahidol University

เหมาะสม ส่วนมากเขาจะใส่แว่นสายตาดำตลอดเวลา ช่วงเวลาหลังจากที่ไม่ได้ทำงานก็จะนั่งฟังเพลงใหม่ๆจากเครื่องเล่นซีดีเป็นการซ้อมร้องเพลง และชอบตั้งวงการดื่มเบียร์กับคนตาบอดต้นแบบคนที่ 2ด้วยกันและกับคนตาดี มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์ และช่วยประสานงานในการติดต่อในการทำงานวิจัยครั้งนี้ ชอบชวนคุยเรื่องอื่นๆ

ตารางที่ 4 ข้อมูลด้านกิจวัตรประจำวันและการเดินทางไปประกอบอาชีพคนตาบอดต้นแบบคนที่ 3

เวลา	งาน/กิจกรรม	สภาพแวดล้อม	บุคคลที่เกี่ยวข้อง	วิธีการและอุปกรณ์
9.00-10.00	ตื่นนอน อาบน้ำ แต่งตัว	ห้องเช่าชั้นบน	-	-
10.00-11.00	รับประทานอาหารเช้า และเดินเล่นพูดคุยกับเพื่อนบ้าน	บริเวณรอบห้องเช่าชั้นบน	-	-
11.00-14.00	ซ้อมร้องเพลงกับเครื่องบันทึกเสียง รับประทานอาหารกลางวัน	ห้องเช่า	-	ใช้การเดินเลาะแนว
15.00-16.00	รับประทานอาหารเย็น	ร้านค้าทั่วไปบริเวณชุมชนสีลม		-
16.00-17.00	เดินทางไปร้องเพลงโดยใช้รถเมล์		เพื่อนสาวหรือคนเดียว	ใช้คนนำทางและใช้ไม้เท้าขาว
18.00-21.00	เดินทางร้องเพลง	บริเวณริมถนนสีลม	เพื่อนสาวหรือคนเดียว	ไม้เท้าขาว
22.00-23.00	เดินทางกลับบ้านโดยใช้รถเมล์หรือรถแท็กซี่	รถเมล์หรือรถแท็กซี่	คนเดียว	-
24.00	อาบน้ำ รับประทานอาหาร และเข้านอน	ห้องเช่า	-	-

Copyright by Mahidol University

จากตารางที่ 4 และจากการสังเกตพบว่าคนตาบอดต้นแบบคนที่ 3 มีทักษะการสร้างความคุ้นเคยและการเคลื่อนไหวเวลาออกเดินทางไปร้องเพลง จะใช้วิธีการจับแขนเพื่อนสาว แล้วเดินตามด้านหลัง โดยมืออีกข้างจะถือไมค์โครโฟนร้องเพลงจากเครื่องขยายเสียง บริเวณที่เขาเดินทางออกไปร้องเพลงจะเป็นบริเวณสีลม ช่วงเวลากลางคืนเพราะจะเป็นช่วงที่นักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างประเทศจะเดินทางออกมาท่องเที่ยวซื้อของที่ระลึกตามถนนสีลม โดยเขาจะเริ่มเดินร้องเพลงไปอย่างช้าๆ เริ่มจาก โรงพยาบาลกรุงเทพคริสเตียนเดินวนไปที่บริเวณถนนสุรวงษ์ เดินกลับมาเรื่อยๆ โดยเขาจะเปิดเครื่องขยายเสียงประกอบการร้องเพลงสดๆๆ แนวเพลงที่ร้องจะเป็นเพลงไทยลูกทุ่งส่วนมาก

ส่วนการใช้ไม้เท้าขาว จะใช้เป็นบ้างครั้งต่อเมื่อเพื่อนสาวไม่ได้ไปด้วย โดยใช้มือซ้ายถือไมค์โครโฟน มือขวาจะถือไม้เท้าขาวแบบส่ายไปข้างหน้า จากการสอบถามว่าทำไมถึงใช้แบบนี้ เขาตอบว่า

“ …การใช้ไม้เท้าขาวจะใช้ก็ต่อเมื่อแฟนไม่ได้เดินทางไปด้วย จำเป็นอย่างมากเพราะจะได้ไม่เกรงใจเดินไปชนคนอื่นบนถนน... ”

เขาสามารถใช้ไม้เท้าขาวได้เองโดยวิธีการจับไม้เท้าขาวของเขาจะใช้การการจับไม้เท้าขาวโดยใช้มือขวาจับ และมือซ้ายจับไมค์โครโฟน ใช้การแกว่งไม้เท้าขาวแบบการแกว่ง แบบ 2 จุด ตลอดการเดินทาง ลักษณะไม้เท้าขาวของเขาแบบพับได้ ซื้อมาจากสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย

เขาสามารถใช้รถสาธารณะได้โดยตนเอง โดยขึ้นและลงรถโดยสารประจำทางหรือรถเมล์ โดยจะเดินไปขึ้นรถโดยสารที่ป้ายรถประจำทางโดยอาศัยการสอบถามเส้นทางจากคนโดยสารรถและสามารถเดินทางไปในสถานที่ที่ไม่คุ้นเคยได้โดยตนเอง โดยจากการสอบถาม

“...ไม่ค่อยกลัวการเดินทางไปไหนเองคนเดีย เพราะเมื่อก่อนเราตาดีเราจะมีความคุ้นเคยมากกว่าคนที่เกิดมาตาบอด... ”

สรุปการเดินทางของเขาสามารถเดินทางไปไหนมาไหนเองได้แต่เนื่องจากเขาอยากมีเพื่อนเดินทางไปด้วยเลยชวนภรรยาออกไปทำงานด้วยกัน

จากการศึกษาคนตาบอดต้นแบบทั้ง 3 คน มีทักษะและสาระสำคัญดังนี้พบว่า

ด้านกายภาพ

คนตาบอดต้นแบบจำนวน 3 คนมีทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวโดยการใช้ไม้เท้าขาวที่ดี เมื่อออกเดินทางไปในสถานที่ไม่คุ้นเคยจะเลือกใช้เทคนิคต่างๆเช่น การสำรวจพื้นผิวถนนด้วยไม้เท้าขาว การป้องกันตนเอง การรับรู้ผ่านประสาทสัมผัส การเดินเลาะแนวกำแพง การเดินทางกับผู้นำทางและการโดยสารรถประจำทาง การใช้ไม้เท้าขาวที่ดี คือ

Copyright by Mahidol University

สามารถเดินทางออกจากชุมชนดาวคะนองไปประกอบอาชีพได้ด้วยตนเองโดยใช้ทักษะ และได้รับการฝึกอบรมมาจากศูนย์ฝึกอาชีพและสมาคมคนตาบอดเป็นระยะเวลาเป็นระยะเวลามากกว่า 1 ปี มีสุขภาพร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง การแต่งกายสะอาดเรียบร้อยดูเหมาะสม

ด้านสังคม

คนตาบอดต้นแบบจำนวน 3 คนประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ โดยได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนว่าประสบความสำเร็จในการทำงานได้ด้วยตนเอง ทั้ง 3 คนมีลักษณะเป็นผู้นำชุมชน โดยทำหน้าที่เป็นผู้นำชุมชน รองผู้นำชุมชน และอาสาสมัครในชุมชน

ด้านจิตใจ

คนตาบอดต้นแบบจำนวน 3 คนมีความกล้าและความมั่นใจในการเดินทางได้ด้วยตนเอง มารยาททางสังคมที่ดี มีการมองโลกในแง่ดี การแสดงออกทางความคิดได้ดี มีวิสัยทัศน์และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และมีคุณภาพชีวิตที่ดี

Copyright by Mahidol University

บทที่ 5
สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพเรื่องการศึกษาทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวของคนตาบอดต้นแบบที่อาศัยในชุมชนคนตาบอดดาวคะนอง ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดย สำรวจสภาพชุมชนเพื่อหาข้อมูลเบื้องต้น สังเกตการเดินทางและวิถีชีวิตของคนในชุมชน คัดเลือกคนตาบอดเข้าร่วมการวิจัย (Best Practice) ตามเกณฑ์ที่กำหนดรวมทั้งแนวทางการสังเกตทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวต่อการเดินทางไปประกอบอาชีพของกลุ่มตัวอย่างดังกล่าวใช้การสังเกตและสอบถามข้อมูลด้านการเดินทางไปประกอบอาชีพ โดยขอความร่วมมือกลุ่มตัวอย่างเดินทางด้วยวิธีการต่างๆไปประกอบอาชีพของตนเอง สัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับคนตาบอดจำนวน 3 คน (Best Practice)ที่คัดเลือกจากค่าคะแนนรวมของการประเมินทักษะความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวไม่น้อยกว่าร้อยละ 70เพื่อค้นหาคนตาบอดต้นแบบจากชุมชนดาวคะนองจำนวน 3 คน โดยมีผลการวิจัยดังนี้ นำมาสรุปผลการวิจัยดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาคนตาบอดต้นแบบทั้ง 3 คน พบว่า

1. คนตาบอดต้นแบบจำนวน 3 คนที่มีทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวโดยการใช้ไม้เท้าขาวที่ดี เมื่อออกเดินทางไปในสถานที่ไม่คุ้นเคยจะเลือกใช้เทคนิคต่างๆเช่น การสำรวจพื้นผิวถนนด้วยไม้เท้าขาว การป้องกันตนเอง การรับรู้ผ่านประสาทสัมผัส การเดินเลาะแนวกำแพง การเดินทางกับผู้นำทางและการโดยสารรถประจำทาง ซึ่งสามารถเดินทางออกจากชุมชนคนตาบอดดาวคะนองไปประกอบอาชีพได้ด้วยตนเอง

2. การเดินทางของเขาได้รับการฝึกอบรมมาจากศูนย์ฝึกอาชีพและสมาคมคนตาบอดเป็นระยะเวลามากกว่า 1 ปี ดังนี้ คนตาบอดต้นแบบคนที่ 1 ฝึกมานาน 1 ปี เมื่ออายุ 30 ปี คนตาบอดต้นแบบคนที่ 2 ฝึกมานาน 1 ปี เมื่ออายุ 25 ปี คนตาบอดต้นแบบคนที่ 3 ฝึกมานาน 2 ปี เมื่ออายุ 26 ปี

3. คนตาบอดทั้ง 3 คนมีความกล้าและความมั่นใจในการเดินทางได้ด้วยตนเอง

4. คนตาบอดประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ โดยได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนว่าประสบความสำเร็จในการทำงานได้ด้วยตนเอง

Copyright by Mahidol University

5. มีลักษณะเป็นผู้นำชุมชน โดยทำหน้าที่เป็นผู้นำชุมชน รองผู้นำชุมชน และอาสาสมัครในชุมชน

6. มีคุณภาพชีวิต มีสุขภาพร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง การแต่งกายสะอาดเรียบร้อยเหมาะสม มารยาททางสังคมที่ดี มีการมองโลกในแง่ดี การแสดงออกทางความคิดได้ดี มีวิสัยทัศน์และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

สรุปเรื่องการเดินทางของคนตาบอดที่สามารถช่วยเหลือตนเองได้นั้น ความรู้พื้นฐานที่คนตาบอดต้องเรียนรู้ในการช่วยเหลือตนเอง คือ ทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวซึ่งคนตาบอดจะต้องมีการใช้ประสาทสัมผัสส่วนอื่นมาช่วยอีกมาก การกำหนดและการจดจำทิศทาง การคาดคะเนทาง และต้องรู้จักเส้นทางการเดินทางของรถโดยสารประจำทาง ต้องอาศัยการถามจากคนที่ตาดี และควรมีการเดินทางกับคนตาดีก่อนจนกว่าจะเกิดความเคยชินในการเดินทางออกไปทำงานได้เอง

5.2 การอภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาในครั้งนี้พบว่าคนตาบอดต้นแบบจากชุมชนคนตาบอดดาวคะนองทั้ง 3 คน โดยเคยผ่านการฝึกทักษะความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวมาก่อนโดยฝึกมาจากศูนย์ ทำให้คนตาบอดได้ฝึกการใช้ไม้เท้าขาวและฝึกทักษะการดำรงชีวิตประจำวัน สามารถเดินทางได้ด้วยตนเองมากที่สุดและช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวันได้ดี จากผลการศึกษามีความสอดคล้องเป็นอย่างยิ่งกับผลการศึกษาของ สามารถ รัตนสาคร(2545 : ง, 4) ที่กล่าวถึงการฝึกทักษะดังกล่าว รู้สึกเป็นอิสระมากขึ้นในการทำกิจวัตรประจำวัน คนพิการทางการมองเห็นจำเป็นต้องได้รับการฝึกทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวเพื่อให้เดินทางได้อย่างถูกวิธี ปลอดภัย จะช่วยเพิ่มความมั่นใจในตนเองและมีวิถีชีวิตอิสระในสังคม

คนตาบอดทั้ง 3 คน สามารถนำเทคนิคต่างๆจากทักษะความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวที่ฝึกอบรมแล้วสามารถนำไปใช้ได้เมื่อเดินทางภายในชุมชนเดินทางไปประกอบอาชีพและเมื่อเดินทางไปในสถานที่ไม่คุ้นเคยโดยเลือกใช้เทคนิคต่างๆเช่น การสำรวจพื้นผิวถนนด้วยไม้เท้าขาว การป้องกันตนเอง การรับรู้ผ่านประสาทสัมผัส การเดินละเลาะแนวกำแพง การเดินทางกับผู้นำทางและการโดยสารรถประจำทาง ซึ่งสามารถนำทักษะความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตและมีวิถีชีวิตอิสระได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Engel （2000 ） ที่ศึกษาภาวะด้านสุขภาพของผู้สูงอายุที่พิการทางการมองเห็นที่เคยฝึกทักษะความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวและผ่านการฟื้นฟู

Copyright by Mahidol University

สมรถภาพมาก่อนพบว่าผู้สูงอายุเหล่านั้นที่เคยผ่านการอบรมการใช้ไม้เท้าขาวจะช่วยเหลือตนเองต่อการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมและรู้วิธีการเดินทางที่ปลอดภัยและช่วยเหลือตนเองในการเดินทางภายในบ้านหรือชุมชน ส่วนการฟื้นฟูสมรรถภาพจะช่วยเหลือในการช่วยเหลือตนเองในกิจวัตรประจำวันได้ได้เท่านั้นซึ่งสอดคล้องกับริชาร์ดและคณะ (Richard et al ,40 –41 ; 1997) ที่กล่าวว่าในการเดินทางของคนตาบอดจำเป็นต้องใช้ความสามารถทางการรู้(Cognitive abilities)โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้เหตุผล (Reasoning)และ ความจำ (Memory) ในการแปลผลทางการรับรู้ของประสาทสัมผัสในการบ่งบอกถึงสภาพแวดล้อมรอบตัว โดยใช้การฟัง การสัมผัส การดมกลิ่นและความรู้สึกทางการเคลื่อนไหวในการบ่งบอกตำแหน่งของคนตาบอด เมื่อเขาเดินทางในสถานที่คุ้นเคยเขาจะสามารถเดินทางได้โดยตนเองโดยอาศัยเครื่องหมายถาวรในสภาพแวดล้อมเหล่านั้นแต่เมื่อเดินทางในสถานที่ที่ไม่คุ้นเคยเขามักจะยังมีความสับสนกับการเดินทางอยู่บ้าง โดยสรุปแล้วเขาสามารถใช้ประสาทสัมผัสมาช่วยในการเดินทางโดยอาศัยการฟังเสียงเพื่อบ่งบอกถึงความรับรู้ถึงความปลอดภัยและอันตราย เช่น เสียงรถจักรยานยนต์ รถยนต์ ที่วิ่งสวนทาง เขามักจะหยุดเดินและจะรอให้รถวิ่งผ่านไปก่อน การใช้เสียงรถวิ่งผ่านเพื่อบ่งบอกถึงตำแน่งว่าตัวเขาอยู่ตรงตำแน่งด้านหน้า หลัง หรือซ้าย ขวา การคาดคะเนระยะทางของเสียงว่าเขาอยู่ใกล้หรือไกล จากเขาเพียงใด การเดินทางอาศัย ให้สัมผัสลักษณะพื้นผิว ด้วยมือหรือเท้าและรู้สภาพของพื้นที่ที่เดินอยู่ว่าเรียบ ขรุขระ หญ้า ดิน หรือ พื้นผิวถนน เป็นต้น การเดินข้ามถนนและการโดยสารรถประจำทางต้องอาศัยขอความช่วยเหลือจากผู้คนที่อาศัยอยู่บริเวณนั้นโดยการฟังเสียงคนพูดคุยกันหรือกำลังใช้โทรศัพท์มือถือ โดยทางเดินทางหาเขาและขอให้ช่วยพาข้ามถนนและการบอกสายรถประจำทางเขาสามารถขึ้นและลงได้เองแต่ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากกระเป๋ารถเมล์หรือคนนั่งข้างๆโดยการบอกจุดหมายปลายทางที่จะลง

จากการศึกษาคนตาบอดต้นแบบทั้ง 3 คนมีทักษะและสาระสำคัญดังนี้

ด้านกายภาพ

คนตาบอดต้นแบบจำนวน 3 คนมีทักษะการสร้างความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวเมื่อเดินทางไปในสถานที่ไม่คุ้นเคย ก็เลือกใช้เทคนิคต่างๆมาช่วยเช่น การสำรวจพื้นผิวถนนด้วยไม้เท้าขาว การป้องกันตนเอง การรับรู้ผ่านประสาทสัมผัส การเดินกับผู้นำทางและการโดยสารรถประจำทางซึ่งสามารถเดินทางออกจากชุมชนดาวคะนองไปประกอบอาชีพได้ด้วยตนเองโดยใช้ทักษะ การใช้ไม้เท้าขาวที่ดี คือสามารถเดินทางออกจากชุมชนดาวคะนองไปประกอบอาชีพได้ด้วยตนเอง มีสุขภาพร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง การแต่งกายสะอาดเรียบร้อยดูเหมาะสม

ด้านสังคม

Copyright by Mahidol University

คนตาบอดต้นแบบจำนวน 3 คนประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ โดยได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนว่าประสบความสำเร็จในการทำงานได้ด้วยตนเอง ทั้ง 3 คนมีลักษณะเป็นผู้นำชุมชน โดยทำหน้าที่เป็นผู้นำชุมชน รองผู้นำชุมชน และอาสาสมัครในชุมชน

ด้านจิตใจ

คนตาบอดต้นแบบจำนวน 3 คนมีความกล้าและความมั่นใจในการเดินทางได้ด้วยตนเอง มารยาททางสังคมที่ดี มีการมองโลกในแง่ดี การแสดงออกทางความคิดได้ดี มีวิสัยทัศน์และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และมีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับเวลช์ (Welsh, 1991)เกี่ยวกับด้านสังคมจิตวิทยา (Psychosocial Dimensions) ในส่วนของการเคลื่อนไหวกับการปรับตัวที่ดีต่อการสูญเสียการมองเห็นทำให้มีการเคลื่อนไหวที่ดี หรือกลับกันอันไหนถูกต้อง ผลกระทบที่เป็นปฏิกิริยาต่อกันน่าจะใกล้เคียงความเป็นจริง ซึ่งก็เป็นความจริงในกรณีตัวแปรทางสังคมจิตวิทยาอื่นๆ เช่น ปฏิกิริยาระหว่างทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวที่ประสบผลสำเร็จกับความคิดรวบยอดเกี่ยวกับตนเอง (Self – concept) ความรู้สึกของการมีวิถีชีวิตอิสระ (Independence) แรงจูงใจ (Motivation) ที่มีต่อการฟื้นฟูสมรรถภาพ เจตคติของครอบครัว และความสามารถที่จะปรับตัวให้กลมกลืนกับผู้คนในขณะเดินบนท้องถนน ล้วนแต่เป็นเรื่องสลับซับซ้อนและมีความสัมพันธ์ร่วมกัน ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับตนเองในทางบวก อาจเป็นได้ทั้งเหตุและผลของความสำเร็จในการเดินทาง และในทางตรงกันข้ามความคิดรวบยอดเกี่ยวกับตนเองในทางลบก็อาจเป็นผลมาจากการขาดอิสระในการเคลื่อนไหว หรืออาจจะทำให้ยากต่อการพัฒนาไปสู่การปฏิบัติงานอย่างอิสระ ในทำนองเดียวกันความรู้สึกของการมีวิถีชีวิตอิสระอาจสร้างความสำเร็จให้แก่บุคคลเป็นอย่างมากในการที่จะเรียนรู้การเดินทาง หรืออาจเป็นผลมาจากความสำเร็จในงานที่ต้องใช้การเดินทางนั่นเอง อย่างไรก็ตามการที่ต้องพึ่งพาผู้อื่นมากเกินไปอาจขัดขวางความคืบหน้าในการเดินทาง หรืออาจกลายเป็นผลที่ทำให้บุคคลนั้นไร้ความสามารถในการเดินทางได้เป็นผลสำเร็จ

5.3 ข้อเสนอแนะเชิงงานบริการและนโยบาย

ผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1 . คนตาบอดควรจะได้รับการฝึกทักษะการปรับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวทุกคนเพื่อจะได้มีทักษะการเดินทางที่ดี โดยเฉพาะชุมชนคนตาบอดดาวคะนอง ควรจะมีโครงการฝึกทักษะดังกล่าวให้คนในชุมชนนี้โดยผู้เชียวชาญด้านทักษะการปรับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวร่วมกับคนตาบอดต้นแบบ

Copyright by Mahidol University

2. ข้อเสนอแนะสำหรับนักเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการ จากผลการวิจัยพบว่า ยังมีคนตาบอดอีกมากที่เดินทางโดยไม่ใช้ไม้เท้าขาวและต้องพึ่งพาผู้นำทาง ซึ่งต้องรณรงค์ให้คนตาบอดยอมรับการใช้ไม้เท้าขาวเพื่อการเดินทางและใช้ชีวิตที่เป็นอิสระ สามารถประกอบอาชีพได้
3. สภาพแวดล้อมภายในชุมชนควรมีหน่วยงานของรัฐบาลเข้าไปมีบทบาทในการช่วยเหลือร่วมกับคนภายในชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต
4. การฟื้นฟูสภาพจิตใจเพื่อการยอมรับความพิการ การใช้ไม้เท้าขาว การสร้างแรงจูงใจ เป็นสิ่งจำเป็นก่อนและขณะให้การฝึก ปัจจัยทางด้านจิตใจ สังคมและภายภาพ มีส่วนสำคัญที่จะส่งเสริมให้ทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวดีขึ้น

5.3 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

งานวิจัยครั้งนี้ควรมีการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

ผู้รับการฝึกทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวควรมีเนื้อหาเพิ่ม (ด้านกายภาพ ด้านจิตใจ และด้านสังคม) การปรับตัว การยอมรับความพิการ และควรมีการทดลองใช้ และปรับหลักสูตรให้ดีขึ้น

Copyright by Mahidol University

การศึกษาทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวของคนตาบอดต้นแบบ : กรณีศึกษา ชุมชนคนตาบอดดาวคะนอง กรุงเทพมหานคร

กรวิทย์ จันทร์ดี 4637581 RSRS / M

ศศ.ม. (งานบริการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ)

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : จิตประภา ศรีอ่อน, Ph.D., แฉล้ม แย้มเอี่ยม,สส.ม., ธรรม จตุนาม , ศศ.ม. ,

บทสรุปแบบสมบูรณ์

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คนตาบอด สามารถช่วยเหลือตนเอง เรียนหนังสือ และประกอบอาชีพได้ตามศักยภาพของตนเองที่มีอยู่ แต่พวกเขาเหล่านั้นก็มีข้อจำกัดทางการมองเห็นส่งผลกระทบด้านการดำเนินชีวิตประจำวัน การเดินทาง ซึ่งมูลเหตุของปัญหาอาจเกิดขึ้นจากคนตาบอดเองหรือเกิดจากสภาพแวดล้อมด้านสถาปัตยกรรมและการขาดสิ่งอำนวยความสะดวก สภาพทางเท้าที่ไม่ปลอดภัย มีสิ่งกีดขวางทางเดิน ถังขยะหรือป้ายโฆษณา ต้นไม้ตามข้างทาง การใช้ระบบขนส่งสาธารณะ รถโดยสารประจำทางจอดรับส่งผู้โดยสารไม่ตรงป้าย หรือจอดห่างจากทางเท้า ทำให้ไม่สามารถขึ้นหรือลงรถได้สะดวก รวมถึงการขาดสิ่งอำนวยความสะดวกในสถานที่ทำงาน จากข้อจำกัดเหล่านี้เป็นผลให้คนตาบอดมักติดต่อสัมพันธ์กันเฉพาะกลุ่มมากกว่าที่จะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคนทั่วไปดังจะพบเห็นได้จากที่พักอาศัยของคนตาบอดมักอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน

ชุมชนคนตาบอดดาวคะนอง กรุงเทพมหานครเป็นชื่อที่คนในชุมชนเรียกพื้นที่มีคนตาบอดอาศัยอยู่จำนวน 69 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ ขายลอตเตอรี่ และร้องเพลง คนตาบอดบางคนสามารถเดินทางไปประกอบอาชีพได้อย่างคล่องแคล่ว แต่คนตาบอดส่วนใหญ่ไม่สามารถที่จะเดินทางได้ด้วยตนเองต้องอาศัยความช่วยเหลือจากคนตาบอดด้วยกันหรือบุคคลสายตาดี

Copyright by Mahidol University

จากสภาพของชุมชนคนตาบอดดาวคะนองทำให้ผู้วิจัยซึ่งเป็นนักศึกษา หลักสูตรงานบริการฟื้นฟูสมรรถภาพ แขนง เทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการ มีความสนใจที่จะศึกษา วิถีชีวิตของคนตาบอดในชุมชนดังกล่าวว่ามีคนตาบอดที่ใช้ชีวิตอย่างอิสระ สามารถเดินทางไปประกอบอาชีพได้เป็นอย่างดีกี่คน เขาเหล่านั้นได้เรียนรู้ทักษะการเดินทางมาได้อย่างไร กว่าจะมาถึงวันนี้เขาได้พบปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้างและเขาสามารถข้ามพ้นปัญหาและอุปสรรคมาได้อย่างไร ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เขาประสบความสำเร็จในการเดินทางมีอะไรบ้าง ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมการมีวิถีชีวิตอิสระของคนตาบอดต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวของคนตาบอดต้นแบบ (Best Practice) ที่อาศัยอยู่ในชุมชนคนตาบอดดาวคะนอง
2. เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว

ในการศึกษานี้ได้ดำเนินการ ดังนี้

การศึกษาครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดย สำรวจสภาพชุมชนเพื่อหาข้อมูลเบื้องต้น สังเกตการเดินทางและวิถีชีวิตของคนในชุมชน สัมภาษณ์ข้อมูลคนตาบอดต้นแบบจากประชากรคนตาบอดในชุมชนทั้งหมดจำนวน 69 คน ใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับกลุ่มเป้าหมายและทดสอบทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวกับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อค้นหาคนตาบอดต้นแบบจากชุมชนคนตาบอดดาวคะนอง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบและเข้าใจเกี่ยวกับทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวเดินของคนตาบอดต้นแบบที่อาศัยอยู่ในชุมชนคนตาบอดดาวคะนอง
2. ทราบข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการวิจัยพัฒนาหลักสูตรการฝึกทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวด้วยไม้เท้าขาวในการเดินทางไปประกอบอาชีพ

Copyright by Mahidol University

การอภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาในครั้งนี้ค้นหาคนตาบอดต้นแบบจากชุมชนคนตาบอดดาวคะนอง 3 คน โดยทั้ง 3 คน เคยผ่านการฝึกทักษะความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวมาก่อนจากหน่วยงานของคนตาบอด ซึ่งได้ฝึกการใช้ไม้เท้าขาวและฝึกทักษะการดำรงชีวิตประจำวัน สามารถเดินทางได้ด้วยตนเองและช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวันได้ดี

ผลการศึกษามีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สามารถ รัตนสาครที่กล่าวถึงคนตาบอดที่ได้รับการฝึกทักษะดังกล่าว จะรู้สึกเป็นอิสระมากขึ้นในการทำกิจวัตรประจำวัน คนพิการทางการมองเห็นจำเป็นต้องได้รับการฝึกทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวเพื่อให้เดินทางได้อย่างถูกวิธี ปลอดภัย จะช่วยเพิ่มความมั่นใจในตนเองและมีวิถีชีวิตอิสระในสังคม สามารถนำเทคนิคต่างๆจากทักษะความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวที่ฝึกอบรมแล้วสามารถนำไปใช้ได้เมื่อเดินทางภายในชุมชน เดินทางไปประกอบอาชีพ และเมื่อเดินทางไปในสถานที่ไม่คุ้นเคยโดยเลือกใช้เทคนิคต่างๆเช่น การสำรวจพื้นผิวถนนด้วยไม้เท้าขาว การป้องกันตนเอง การรับรู้ผ่านประสาทสัมผัส การเดินละเลาะแนวกำแพง การเดินทางกับผู้นำทางและการโดยสารรถประจำทาง ซึ่งสามารถนำทักษะความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตและมีวิถีชีวิตอิสระได้เป็นอย่างดี

สอดคล้องกับงานวิจัยของ อีกเกิ้ลและคณะ ที่ศึกษาภาวะด้านสุขภาพของผู้สูงอายุที่พิการทางการมองเห็นที่เคยฝึกทักษะความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวและผ่านการฟื้นฟูสมรถภาพมาก่อนพบว่าผู้สูงอายุเหล่านั้นที่เคยผ่านการอบรมการใช้ไม้เท้าขาวจะช่วยเหลือตนเองต่อการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมและรู้วิธีการเดินทางที่ปลอดภัยและช่วยเหลือตนเองในการเดินทางภายในบ้านหรือชุมชน ส่วนการฟื้นฟูสมรรถภาพจะช่วยเหลือในการช่วยเหลือตนเองในกิจวัตรประจำวันได้

Copyright by Mahidol University

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาคนตาบอดต้นแบบทั้ง 3 คนมีทักษะและสาระสำคัญดังนี้

ด้านกายภาพ

คนตาบอดต้นแบบจำนวน 3 คนมีทักษะการสร้างความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวเมื่อเดินทางไปในสถานที่ไม่คุ้นเคย ก็เลือกใช้เทคนิคต่างๆมาช่วยเช่น การสำรวจพื้นผิวถนนด้วยไม้เท้าขาว การป้องกันตนเอง การรับรู้ผ่านประสาทสัมผัส การเดินกับผู้นำทางและการโดยสารรถประจำทางซึ่งสามารถเดินทางออกจากชุมชนดาวคะนองไปประกอบอาชีพได้ด้วยตนเองโดยใช้ทักษะ การใช้ไม้เท้าขาวที่ดี คือสามารถเดินทางออกจากชุมชนดาวคะนองไปประกอบอาชีพได้ด้วยตนเอง มีสุขภาพร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง การแต่งกายสะอาดเรียบร้อยดูเหมาะสม

ด้านสังคม

คนตาบอดต้นแบบจำนวน 3 คนประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ โดยได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนว่าประสบความสำเร็จในการทำงานได้ด้วยตนเอง ทั้ง 3 คนมีลักษณะเป็นผู้นำชุมชน โดยทำหน้าที่เป็นผู้นำชุมชน รองผู้นำชุมชน และอาสาสมัครในชุมชน

ด้านจิตใจ

คนตาบอดต้นแบบจำนวน 3 คนมีความกล้าและความมั่นใจในการเดินทางได้ด้วยตนเอง มารยาททางสังคมที่ดี มีการมองโลกในแง่ดี การแสดงออกทางความคิดได้ดี มีวิสัยทัศน์และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และมีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับเวลช์ เกี่ยวกับด้านสังคมจิตวิทยา (Psychosocial Dimensions) ในส่วนของการเคลื่อนไหวกับการปรับตัวที่ดีต่อการสูญเสียการมองเห็นทำให้มีการเคลื่อนไหวที่ดี ซึ่งก็เป็นความจริงในกรณีตัวแปรทางสังคมจิตวิทยาอื่นๆ เช่น ปฏิกิริยาระหว่างทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวที่ประสบผลสำเร็จกับความคิดรวบยอดเกี่ยวกับตนเอง

Copyright by Mahidol University

(Self – concept) ความรู้สึกของการมีวิถีชีวิตอิสระ (Independence) แรงจูงใจ (Motivation) ที่มีต่อการฟื้นฟูสมรรถภาพ เจตคติของครอบครัว และความสามารถที่จะปรับตัวให้กลมกลืนกับผู้คนในขณะเดินบนท้องถนนมีความสัมพันธ์ร่วมกัน ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับตนเองในทางบวก อาจเป็นได้ทั้งเหตุและผลของความสำเร็จในการเดินทาง และในทางตรงกันข้ามความคิดรวบยอดเกี่ยวกับตนเองในทางลบก็อาจเป็นผลมาจากการ

ขาดอิสระในการเคลื่อนไหว หรืออาจจะทำให้ยากต่อการพัฒนาไปสู่การปฏิบัติงานอย่างอิสระ ในทำนองเดียวกันความรู้สึกของการมีวิถีชีวิตอิสระอาจสร้างความสำเร็จให้แก่บุคคลเป็นอย่างมากในการที่จะเรียนรู้การเดินทาง หรืออาจเป็นผลมาจากความสำเร็จในงานที่ต้องใช้การเดินทางนั่นเอง อย่างไรก็ตามการที่ต้องพึ่งพาผู้อื่นมากเกินไปอาจขัดขวางความคืบหน้าในการเดินทาง หรืออาจกลายเป็นผลที่ทำให้บุคคลนั้นไร้ความสามารถในการเดินทางได้เป็นผลสำเร็จ

Copyright by Mahidol University

A STUDY OF BEST PRACTICE IN ORIENTATION AND MOBILITY SKILLS AMONG THE BLIND : CASE STUDY OF THE BLIND COMMUNITY IN
DAO–KANONG, BANGKOK

KORAWITH JUNDEE 4637581 RSRS/M :

M.A. (REHABILITATION SERVICE FOR PERSONS WITH DISABILITIES)

THESIS ADVISORS: JITPRAPA SRI - ON, Ph.D., , M.A., CHALAM YAMAIEM, M.A., TAM JATUNAM, M.A.

EXTENDED SUMMARY

Principles and Reasons

Blind persons can go to school, work and perform daily activities by themselves according to their efficiency and abilities. However, they may have obstacles in their daily lives (such as transportation) due to their visual limitations or architectural and environmental barriers such as broken footpath, rubbish bins and advertisement boards that are put in inappropriate places, trees that are grown along footpaths. Blind persons also have difficulties in using public transportation. For example, some bus drivers do not stop at the bus stops or stop too far from footpaths, which make it difficult for blind persons to get on and off the bus. Another difficulty is lack of facilities at the work places. Due to these limitations, blind persons tend to associate among themselves. They tend to live nearby each other as a community.

The blind community of Dao-Kanong is an area in Bangkok in which 69 blind persons reside. Most of them earn their livings by selling lottery or singing. Some can go to work by themselves while some need support from sighted persons or other blind persons.

The researcher, as a graduate student of Rehabilitation Services for Persons with Disabilities majoring in Access Technology, was interested in the way of living of blind persons in Dao-Kanong community and wanted to study how many blind persons in the community can live independently, how and where they learned traveling skills and independent living skills, what difficulties they encountered and how they overcame those difficulties, factors of their success in acquiring these skills, etc. It is hoped that the result of this study can be used for promoting independent living of other blind persons.

Copyright by Mahidol University

Objectives of the Study

1. To identify best practice of orientation and mobility skills of model subjects residing in a blind community of Dao-Kanong District
2. To provide information for curriculum development oforientation and mobility training

Methodology

The researcher studied geographical and demographical characteristics of the community and observed the means of transportation and ways of living of people in the community. The study was done on 69 blind persons residing in blind community of Kanong District using the following instruments: in-depth interviews, tests on their O&M skills and non-participatory observations in order to find models in best practice of O&M skills among blind persons in the community.

Expected Outcome

1. Best practice of orientation and mobility (O&M) skills of model subjects residing in a blind community of Dao-Kanong District can be identified.
2. Information derived from this study can be used for curriculum development of orientation and mobility (O&M) skill trainings for other blind persons.

Result of the Study

In accordance with the aim of this study to find blind persons in the community who have O&M skills to be models for other blind persons, three blind persons were found as model subjects. They were trained in Orientation and Mobility courses of Skill Development Center for the Blind to learn how to use white canes for their mobility and traveling and to learn how to perform daily activities by themselves. The result of this study is congruent with that of Samart Rattanasakorn which stated that blind persons who finished O&M skill trainings felt more confident in traveling and performing daily activities by themselves. O&M skill trainings can support blind persons in traveling safely and freely, which can increase their self confidence and independence. Those who have O&M skills can go to work and to unfamiliar places using skills and techniques derived from the trainings such as touch technique , upper and lower hand , sensory training, trailing, sighted guide technique , entering vehicles . The O&M skills can also be used for their daily lives and can support independent ways of living. The result of this study is congruent with that of Eagel el al. which stated that the rehabilitation services and O&M described in this study are community – based and designed to enhance the ability of vision – impaired older people to the white cane function training with increased independence orientation and safety transportations. Rehabilitation process helps activities of daily living.

Copyright by Mahidol University

Summary

The three model subjects have the following characteristics:

Physical Characteristics
All of them have O&M skills and can apply it when going to unfamiliar places by using techniques that they have learned from the trainings such as touch technique , upper and lower hand , sensory training, trailing, sighted guide technique , entering vehicles and can go to work independently. They are physically healthy and well dressed.

Social Characteristics
They are successful in their careers and are accepted by other people in the community. With their personalities of the leaders, all of them play leading roles in the community. One serves as the leader of blind community in Dao-Kanong District while the other two are assistant and volunteer.

Psychology Characteristics
They had self-confidence, good health, proper grooming, good manners, optimistic attitude, positive thinking, visionary outlook and good interpersonal relationship and good quality of life. The same as Welsh' s notion study that found that about psychosocial dimensions in terms of the mobility and adjustment is impossible to say which comes first, whether good adjustment to visual loss results in good mobility or whether the reverse is true. An interactive effect is likely to be closer to the truth, this is also true for the other psychosocial variables that we will consider. The interaction between successful orientation and mobility and the self – concept, feeling of independent ,motivation for rehabilitation ,the attitude of the family , and the ability to cope with people on the street is complex and reciprocal .A positive self – concept can be both a cause and effect of success in mobility. On the other hand, a negative self-concept can result from a lack of independent mobility or can make progress towards independent functioning more difficult. Similarly, a sense of independence can contribute greatly to a person's success in learning travel or can result from success in a particular mobility task. Excessive dependence, however, can hinder improvement in mobility or can be a by product of the person's inability to move successfully. Such is the nature of psychosocial variables.

Copyright by Mahidol University

บรรณานุกรม

กิตติยา รัตนากร.(2531). คนพิการ: การสงเคราะห์และการฟื้นฟูสมรรถภาพ. เอกสารประกอบการสอน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

แฉล้ม แย้มเอี่ยม จากการสัมภาษณ์ วันที่ 22 กันยายน 2548.

แฉล้ม แย้มเอี่ยม. (2535). การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้พิการในชุมชนเรื่อง การฝึกผู้ที่มีความผิดปกติเกี่ยวกับการมองเห็น. กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข กรุงเทพ.

คณะกรรมการฟื้นฟูสมรถภาพคนพิการ. (2546). แผนพัฒนาชีวิตคนพิการแห่งชาติ พ.ศ. 2545-2549.กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. ศรีเมืองการพิมพ์.กรุงเทพ.

คณะกรรมการที่ปรึกษาด้านคนพิการ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2545).รายงานการประชุมเชิงบูรณาการเรื่องแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. กรุงเทพ.

คณะทำงานวิชาการแผนงานสร้างเสริมสุขภาพคนพิการในสังคมไทย .(2548).น้อยก็หนึ่ง: แผนงานสร้างเสริมสุขภาพคนพิการในสังคมไทย. ศาสตร์ศิลป์การพิมพ์. นนทบุรี.

ธรรม จตุนาม. (2548). ศึกษารูปแบบการสอนการสร้างความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวของคนตาบอดหรือสายตาเลือนราง: กรณีศึกษาศูนย์พัฒนาสมรรถภาพคนตาบอด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. วิทยาลัยราชสุดา. มหาวิทยาลัยมหิดล .

หน่วยศึกษานิเทศก์ (2525) .หลักสูตรพิเศษประกอบหลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ซึ่งปรับปรุงสำหรับคนตาบอด. กรมสามัญศึกษา. กระทรวงศึกษาธิการ

หน่วยศึกษานิเทศก์ (2525) .การเรียนร่วมสำหรับนักเรียนตาบอดในโรงเรียนปกติ. กรมสามัญศึกษา. กระทรวงศึกษาธิการ ห้างหุ้นส่วนทิพย์อักษร. กรุงเทพ.

มณเฑียร บุญตัน .(2546) คู่มืออาสาสมัครร่วมพัฒนาคุณภาพชีวิตคนตาบอด.สมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย.กรุงเทพ.

ณุชนาฎ โต๊ะดี . (2547) . การเรียนรู้เกี่ยวกับการเดินทางของคนตาบอด. เอกสารประกอบการสอน.

คาซูย่า วาทานาเบ้ . (2547). ระดับความรู้และทัศนคติต่อการใช้ไม้เท้าขาวของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็น. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต , สาขาวิชางานบริการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์.(2542). เทคนิคการสร้างเครื่องมือรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 5. B &B publishing. กรุงเทพ.

Copyright by Mahidol University

ปิยรัตน์ นุชผ่องใส. (2545). Independent living. เอกสารประกอบการสอน. วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิณ์ผล .

พีระชัย ลี้สมบูรณ์ (2536). คนตรีของคนตาบอดในประเทศไทย การเรียนรู้และการประกอบอาชีพ. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต ,สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (2546) .รายงานผลการสำรวจความพิการและภาวะทุพพลภาพ พ.ศ. 2545 . สำนักสถิติพยากรณ์ สำนักงานสถิติแห่งชาติ , กรุงเทพมหานคร.

สามารถ รัตนสาคร . (2545). ศึกษาทักษะการมีวิถีชีวิตอิสระในกลุ่มผู้ใหญ่ที่พิการทางการมองเห็นในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต , สาขาวิชางานบริการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

สุภางค์ จันทวาณิช. (2545). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ . พิมพ์ครั้งที่ 10. โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย . กรุงเทพ.

สุกัญญา ศรีปรัชยาอนันต์ . (2542) .คู่มือปฏิบัติงาน ด้านเวชกรรมฟื้นฟูสำหรับแพทย์เกี่ยวกับการป้องกันและการฟื้นฟูสมรถภาพบุคคลที่มีความพิการ เล่มที่2 แนวทางปฏิบัติต่อณุบุคคลที่มีความผิดปกติทางการมองเห็น . พิมพ์ครั้งที่ 2 .ศูนย์สิรินธรเพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์แห่งชาติ.กรุงเทพมหานคร.

สุวิมล อุดมพิระยะศักดิ์. (2537) . ทักษะความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็นวัยก่อนวัยเรียน. โปรแกรมวิชาการศึกษาพิเศษ. คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.

สุภาพร จตุรภัทร . (2547). การสร้างหลักสูตรฝึกอบรม เรื่อง การสร้างความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวด้วยไม้เท้าขาว . วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต , สาขาวิชางานบริการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

ศักดิธร อุบลวัตร. (2545). สภาพการทำงานของคนพิการทางการมองเห็นในสถานประกอบการหนึ่ง. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต , สาขาวิชางานบริการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

B. B. Blasch , W. R. Wiener, R. L. Welsh (1997). FOUNDATIONS OF ORIENTATION AND MOBILITY . American Foundation for the Blind , New York.

Engel ,Rafael J. , (2000) .Improving the Well-Being of Vision –Impaired

Copyright by Mahidol University

Older Adults Through ORIENTATION AND MOBILITY Training and Rehabilition ;An Evaluation. ReView, Summer2000 , Vol. 32 ,Issue 2 [Online]. Avaiable : http://search.epnet.com [2005,AUGUST 5].

Higgins , Nancy , (1999) . The O & M in My LIFE : Perceptions of People Who Are Blind and Their Parents. . Journal of Visual Impairment & Blindness.Sep,Vol. 93,Issue 9, p561,18p [Online]. Avaiable : http://search.epnet.com [2005,DECEMBER 5].

LaGrow ,Steven J.,Leung ,Simon ,(1996).USING PEER SAMLING TO SET INDEPENDENT TRAVEL GOALS FOR OLDER CLIENTS.Re :View, 08991510, Summer96 , Vol. 28 ,Issue 2 [Online]. Avaiable : http://search.epnet.com [2005,AUGUST 5].

Perla , O'Donnell , (2004) . Encouraging Problem Solving in Orientation and Mobility. Journal of Visual Impairment & Blindness. Jan , Vol. 96 ,Issue 1, p47 –52,6p [Online]. Avaiable : http://search.epnet.com [2005,DECEMBER 5].

Satoshi Fujita (2003) .ASSESSMENT OF ORIENTATION AND MOBILITY AMONG THE BLIND IN THE BANGKOK METROPOLITAN AREA.2003. Master' Thesis in Faculty of Graduate , Mahidol University.

Seal , Brenda Chafin. (1998). Best practices in educational interpreting. Viacon Company . United States.

W.H.Jacobson. (1993). The Art and Science of Teaching Orientation and Mobility to persons with Visual Impairments . American Foundation for the Blind , New York.

Vitita Prachanukul. (2002) .A Survey of Perspective of Persons with Visual Impairment and Instructors on Orientation and Mobility : Case Studies at Skill Development Center for The Sampran Rehabilitation and Vocational Training Center for Blind Women . Master' Thesis in Rehabilitation Service for Person with Disabilities, Faculty of Graduate , Mahidol University.

[Online]. Avaiable : http:// http://www.bangkokgis.com/ [2007, OCTOBER , 5].

[Online]. Avaiable : http://203.155.220.217/cpd/db/doc/khetmap_A3/ratburana.pdf [2007, OCTOBER , 5].

Copyright by Mahidol University

ภาคผนวก

Copyright by Mahidol University

ส่วนที่ 1

ตอนที่ 1 แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

1. ประวัติส่วนตัว
2. สภาพความเป็นอยู่ทั่วไป
3. ภูมิลำเนาและการเข้ามาอยู่ในชุมชน
4. การประกอบอาชีพ รายได้
5. กิจวัตรประจำวันและวิธีการเดินทางออกไปประกอบอาชีพ

Copyright by Mahidol University

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัว

1. เพศ ( ) ชาย ( ) หญิง

2. อายุ……ปี……เดือน

3. สาเหตุความพิการทางสายตา

( ) พิการแต่กำเนิด

( ) พิการภายหลัง

เนื่องจาก ระบุ.....

4. การจดทะเบียนคนพิการ

( ) จดทะเบียน วันที่……

( ) ไม่จดทะเบียน

5. การใช้ไม้เท้าขาว

( ) ใช้

( ) ไม่ใช้

6.ภูมิลำเนาบ้านเกิด

( ) กรุงเทพมหานคร ( ) จังหวัดอื่น (ระบุ).....

7.สถานภาพสมรส

( ) แต่งงาน จำนวนบุตร……คน

( ) ม่าย

( ) หย่าร้าง

( ) โสด

8.การศึกษา

( ) ไม่เคยเรียน ( ) ระดับประถมศึกษา

( ) ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ( ) ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

( ) ระดับอุดมศึกษา ( ) อื่นๆ ระบุ……

9.อาชีพ

( ) หมอนวด ( ) ค้าสลากกินแบ่งรัฐบาล

( ) นักดนตรี ( ) ทำกิจการส่วนตัว

( ) รับจ้าง ( ) อื่นๆ ระบุ.....

10. รายได้เฉลี่ย……บาท/เดือน

Copyright by Mahidol University

11. ปัจจุบันท่านอาศัยอยู่กับ

( ) บิดา – มารดา ( ) เพื่อน

( ) ครอบครัวของตนเอง ( )คนเดียว

( ) อื่นๆ ระบุ.....

12. ประสบการณ์การฝึกทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว

( ) ไม่เคย

( ) เคย จาก.....

ตอนที่ 3 แนวทางในการสัมภาษณ์และการสังเกตกิจวัตรประจำวันและการเดินทางเพื่อไปทำงาน

ข้อมูลด้านงานหรือกิจกรรม

เวลา	งาน/กิจกรรม	สภาพแวดล้อม	บุคคลที่เกี่ยวข้อง	วิธีการและอุปกรณ์

Copyright by Mahidol University

ส่วนที่ 2

แผนประเมินทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว

การแบ่งระดับคะแนนเป็น 4 ระดับ

1	คะแนน	หมายถึง	ไม่เคยทำ
2	คะแนน	หมายถึง	ทำไม่ได้
3	คะแนน	หมายถึง	ทำได้บ้างต้องมีผู้ช่วย
4	คะแนน	หมายถึง	ทำได้คล่อง

Copyright by Mahidol University

รายการประเมิน	1	2	3
1.การแยกความแตกต่างของเสียง และการฟังเพื่อหาจุดสังเกต (Clue)			
2.การหาทิศทาง และการหัน			
3.การประมาณระยะทาง			
4.การสัมผัสเพื่อบอกความแตกต่างของวัตถุ			
5.การดมกลิ่น			
6.การใช้สายตาเลือนรางหรือการมองเห็นที่เหลืออยู่			
7.การใช้จุดสังเกต (Landmark & Clue) เพื่อการเดินทาง			
8.การแสดงให้เห็นถึงการรับรู้ถึงความปลอดภัยและอันตราย เช่น การจราจร หลุมตามทางเดิน เป็นต้น			
9.แสดงให้เห็นถึงความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาคาร/สิ่งก่อสร้าง			
10.สร้างภาพสิ่งที่พบในสภาพแวดล้อมไว้ในใจ			
11.การเดินเลาะไปตามทางโดยใช้มือสัมผัสผนังหรือกำแพง			
12.ใช้เทคนิคการป้องกันตนเองด้านล่างและด้านบน			
13.การค้นหาสิ่งของที่ตก			
14.การเดินทางกับผู้นำทาง			
15.การจับและการแกว่งไม้เท้า			
16.ทักษะการใช้ไม้เท้าเดินในอาคารแบบขวาง/ทแยงลำตัว (Diagonal cane technique)			
17.ทักษะการใช้ไม้เท้าเดินภายนอกอาคารแบบการแกว่งไปข้างหน้า 2 จุด (The Touch Technique)			
18.การเดินทางไปยังบ้านของเพื่อนบ้านด้วยตนเอง			
19.ทักษะการใช้ไม้เท้าเดินทางภายนอก เช่น การออกไปชุมชน หรือไปประประกอบอาชีพ เป็นต้น			
20.การขอความช่วยเหลือจากผู้ที่เดินผ่านไปมา			
21.การเดินบนทางเท้า			
22.การเดินข้ามถนน			
23.การเดินทางโดยใช้ยานพาหนะสาธารณะต่างๆ เช่น รถโดยสารประจำทาง รถยนต์ เรือ เป็นต้น			
24.การเดินทางในสถานที่ไม่คุ้นเคย			
คะแนนรวม			

Copyright by Mahidol University

ส่วนที่ 3

การประเมินทักษะการทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวของคนตาบอดต้นแบบ

รายการประเมิน	คนที่1	คนที2	คนที่ 3
1.การแยกความแตกต่างของเสียง และการฟังเพื่อหาจุดสังเกต (Clue)	4	4	4
2.การหาทิศทาง และการหัน	4	4	4
3.การประมาณระยะทาง	4	4	4
4.การสัมผัสเพื่อบอกความแตกต่างของวัตถุ	4	4	4
5.การดมกลิ่น	4	4	4
6.การใช้สายตาเลือนรางหรือการมองเห็นที่เหลืออยู่	1	1	1
7.การใช้จุดสังเกต (Landmark & Clue) เพื่อการเดินทาง	4	4	4
8.การแสดงให้เห็นถึงการรับรู้ถึงความปลอดภัยและอันตราย เช่น การจราจร หลุมตามทางเดิน เป็นต้น	3	3	3
9.แสดงให้เห็นถึงความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาคาร/สิ่งก่อสร้าง	3	3	3
10.สร้างภาพสิ่งที่พบในสภาพแวดล้อมไว้ในใจ	3	3	3
11.การเดินเลาะไปตามทางโดยใช้มือสัมผัสผนังหรือกำแพง	4	4	4
12.ใช้เทคนิคการป้องกันตนเองด้านล่างและด้านบน	4	4	4
13.การค้นหาสิ่งของที่ตก	3	3	3
14.การเดินทางกับผู้นำทาง	4	4	4
15.การจับและการแกว่งไม้เท้า	4	4	4
16.ทักษะการใช้ไม้เท้าเดินในอาคารแบบขวาง/ทแยงลำตัว (Diagonal cane technique)	4	4	4
17.ทักษะการใช้ไม้เท้าเดินภายนอกอาคารแบบการแกว่งไปข้างหน้า 2 จุด(The Touch Technique)	4	4	4
18.การเดินทางไปยังบ้านของเพื่อนบ้านด้วยตนเอง	4	4	4
19.ทักษะการใช้ไม้เท้าเดินทางภายนอก เช่น การออกไปชุมชน หรือไปประประกอบอาชีพ เป็นต้น	4	4	4
20.การขอความช่วยเหลือจากผู้ที่เดินผ่านไปมา	4	3	3
21.การเดินบนทางเท้า	3	3	3
22.การเดินข้ามถนน	3	3	3
23.การเดินทางโดยใช้ยานพาหนะสาธารณะต่างๆ เช่น รถโดยสารประจำทาง รถยนต์ เรือ เป็นต้น	3	3	3
24.การเดินทางในสถานที่ไม่คุ้นเคย	4	4	4
คะแนนรวม	86	88	85

Copyright by Mahidol University

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นายกรวิทย์ จันทร์ดี
วัน เดือน ปีเกิด	5 สิงหาคม 2521
สถานที่เกิด	จังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย
ประวัติการศึกษา	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. 2540 – 2544 วทบ. (กิจกรรมบำบัด) มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ. 2546 – 2550 ศศ.ม. (งานบริการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ)
ตำแหน่งและสถานที่ทำงานปัจจุบัน	พ.ศ. 2543 ─ ปัจจุบัน โรงพยาบาลศิริราช ภาควิชาเวชศาสตร์ฟื้นฟู เลขที่ 2 ถนนพรานนก แขวงศิริราช เขตบางกอกน้อย กรุงเทพ ตำแหน่ง นักวิชาการอาชีวบำบัด P1

Copyright by Mahidol University